

Pěstounská péče příbuzenská jako jedna z možností náhradní rodinné péče

Lenka Plocková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Lenka Plocková
Osobní číslo: H138090
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Pěstounská péče příbuzenská jako jedna z možností náhradní rodinné péče

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- vliv rodiny na vývoj dítěte;
- druhy náhradní rodinné péče a její historii, legislativu a konkrétně pak na pěstounskou péči příbuzenskou jako jednu z možností náhradní rodinné péče;
- hledání odpovědí na otázky kladů a záporů této formy péče.

Součástí práce bude případová studie (kauzistiky, rozhovory), zaměřená na konkrétní osudy rodin, které mají v současné době alespoň jedno dítě v pěstounské péči příbuzenské.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATĚJČEK, Z. a kolektiv. Náhradní rodinná péče. Praha: Portál s.r.o., 1999.

MATĚJČEK, Z. a kolektiv. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál s.r.o., 2002.

SMOLÍKOVÁ, V. Tradice pěstounské péče v českých zemích. Brno: KEY Publishing s.r.o., 2014.

ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál s.r.o., 2007.

ZÁKON č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí.

ZÁKON č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

ZEZULOVÁ, D. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál s.r.o., 2012.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková
Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

4. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 12.2.2016

LENKA PLOČKOVÁ
Lada Ploučková

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá náhradní rodinnou péčí, pěstounskou péčí příbuzenskou a nepříbuzenskou. V první polovině teoretické části je zmíněna rodina a její význam pro vývoj dítěte. Druhá polovina teoretické části je věnována historii vývoje pěstounské péče. Na konci teoretické části je rozdělení a popis náhradní rodinné péče. V praktické části je proveden výzkum ve čtyřech pěstounských rodinách. Cílem výzkumu je zjistit, jaké rozdíly a problémy jsou v jednotlivých rodinách.

Klíčová slova: rodina, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, pěstounská péče příbuzenská, biologická rodina

ABSTRACT

Bachelor thesis is focused on substitute parental care, kinship care and foster care. The theoretical part is divided to two sections. First section defines family and its importance for child's development, second section is dedicated to the evolution of foster care. At the end of the theoretical part substitute parental care and its subcategories are described. The practical part contains research on four foster families. The objective of the research was description of problems and differences in studied families.

Key words: family, substitute parental care, foster care, kinship care, consanguine family

Moje poděkování patří PhDr. et Mgr. Zdeňce Vaňkové, za cenné rady, které mi poskytla při vedení mé bakalářské práce. Děkuji pěstounským rodinám, za jejich ochotu při účasti ve výzkumu v praktické části. Dále děkuji za trpělivost a důležitou podporu během studia celé mé rodině, manželovi Radkovi a synům Tomášovi, Radimovi a Honzovi.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA A DÍTĚ	11
1.1 RODINA A JEJÍ FUNKCE.....	11
1.2 VLIV RODINY NA VÝVOJ DÍTĚTE.....	15
1.3 RODIČOVSTVÍ BIOLOGICKÉ A PSYCHOLOGICKÉ.....	17
1.4 LEGISLATIVA- RODINA A PRÁVA DÍTĚTE.....	18
2 NÁHRADNÍ PÉČE	21
2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ NÁHRADNÍ PÉČE V ČESKU DO ROKU 1989	21
2.2 VÝVOJ NÁHRADNÍ PÉČE OD ROKU 1989, PO SOUČASNOST.....	26
2.3 DRUHY NÁHRADNÍ PÉČE	29
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
3 VÝZKUM.....	37
3.1 CÍLE VÝZKUMU	37
3.2 METODY VÝZKUMU A TECHNIKA SBĚRU DAT	38
3.3 CHARAKTERISTIKA RODIN	40
3.4 ROZHOVORY	45
3.5 VYHODNOCENÍ DAT	46
4 ZÁVĚR.....	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	58
SEZNAM PŘÍLOH.....	59
PŘÍLOHA P I:	60
PŘÍLOHA P II:	61

ÚVOD

Rodina se nám zdá být samozřejmostí, pokud v ní od narození žijeme. Je to místo, kde se odehrává náš každodenní život, kde se učíme prvním krůčkům, kde získáváme pro náš další život důležité sociální dovednosti. Rodina je místo, kde se nám dostává mateřské a otcovské lásky, pocitu bezpečí a jistoty. Ne všechny děti ale mají to štěstí vyrůstat v láskyplném prostředí rodiny. Jsou děti, které rodiče odloží ihned po narození, protože se u nich nerozvine mateřský cit nebo že se o ně nemohou z nějakého důvodu starat, třeba kvůli závažnému onemocnění, či nástupu do výkonu trestu. Jiné děti osiří, nejenom z důvodu válek a migrace. Další skupinou jsou děti zanedbané, týrané a zneužívané. Někdy jsou to naopak děti, které odmítají žít ve vlastní rodině a řeší situaci útky a životem na ulici. Pak je potřeba se o tyto děti nějakým způsobem postarat a zároveň pomoci i rodinám vzniklé situace řešit. Pokud děti nemohou dále zůstat a vyrůstat ve svých původních rodinách, bývají pak na základě soudního rozhodnutí umístěny do náhradní péče. Ve své bakalářské práci se věnuji právě těmto dětem.

V teoretické části práce se nejdříve zmíním o rodině a její důležitosti pro vývoj dítěte. Zamyslím se nad rozdíly mezi psychologickým a biologickým rodičovstvím. Popíšu historický vývoj náhradní péče, zejména v České republice. Uvedu, jak se vyvíjela péče o děti před rokem 1989 až po současnost. Zajímavá je i rozdílnost vývoje na Slovensku, kdy společnou cestu rozvoje náhradní péče v obou zemích rozdělil vznik samostatného státu k 1. lednu 1993. Stručně popíšu druhy náhradní péče, úmyslně se ve své práci vyhnou péči ústavní, kterou zmíním jen okrajově. Zaměřím se podrobněji na náhradní rodinnou péči, zejména pěstounskou, včetně platné legislativy.

V praktické části práce provedu kvalitativní výzkum. Nejdříve vytvořím charakteristiku čtyř rodin, které mají alespoň jedno dítě v náhradní rodinné péči. Výzkum provedu pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

Budu se ptát náhradních rodičů i dětí, na jejich život v rodinách. Jaké rozdíly nebo problémy vnímají při sociální adaptaci. Jakou důležitost hraje biologická příbuznost ve vzájemných vztazích mezi jednotlivými dětmi a rodiči.

Za cíl bakalářské práce si kladu najít a specifikovat rozdílnosti v pěstounské péči mezi příbuznými a nepříbuznými rodinami. Zda je vůbec důležité pro zdárný vývoj a výchovu dítěte biologickou příbuznost hledat a rozlišovat.

Ve své práci mohu tímto způsobem využít vědomosti získané studiem oboru sociální pedagogiky, kde uplatním znalosti z oboru sociologie, psychologie, práva a pedagogiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A DÍTĚ

1.1 Rodina a její funkce

Díky archeologickým výzkumům se můžeme domnívat, že první rodiny vznikaly seskupením pokrevně spřízněných osob již v mladší době kamenné, protože kvůli svému přežití musel člověk žít pospolitým způsobem života. Jak postupně procházela vývojem každá společnost, měnil se i model rodiny. Změnil se výčet osob, koho do rodiny ještě zahrnout, a koho již ne. V instrukcích při soupisu obyvatel v Čechách v roce 1777 bylo doporučeno do seznamu jedné rodiny sčítat i „*osoby, které samy pro sebe nevaří, nýbrž žijí pod jednou hlavou domácnosti a společně se stravují.*“¹ To znamená, že do rodiny byli zařazeni všichni, kteří žili společně pod jednou střechou. Tedy osoby najaté na práci v hospodářství, pomocné síly i osoby pokrevně příbuzné.

Dnes je pojem příbuzenství definován v Občanském zákoníku zákonem č.89/2012, Hlava II. Díl 1., §771 takto: „*příbuzenství je vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením*“²

Podle sociologů tvoří rodinu osoby v příbuzenském vztahu, nejedná se ovšem vždy o osoby biologicky spřízněné. Jsou to osoby, které si svojí příbuznost navzájem svým chováním k sobě vyjadřují.

Základní rozdělení rodiny:

- nukleární rodina - rodiče + děti
- jádrová rodina - prarodiče z obou stran
- rozšířená rodina - sourozenci rodičů³

¹ Horský J., Seligová M., *Rodina našich předků*, Praha 1997, Lidové noviny, str. 19

² Zákon č. 98/2012 Sb., *občanský zákoník*

³ Vavřík M., *Vybrané sociologické problémy*, Brno 2010, IMS, str. 6

V modelu dnešní rodiny už neplatí předem dané mužské a ženské role, zákaz mimomanželského ani předmanželského sexu. Mnoho dětí se právě proto rodí i mimo manželství.

Je proto zajímavé, že stále čtyři z pěti Čechů pokládají založení šťastné rodiny za svůj životní cíl i přesto, že se jim to nepodaří hned v prvním manželství, ale třem ze čtyř se to podaří až v manželství následujícím.⁴

Často pak z původních rodin vznikají rodiny doplněné. Když jeden z biologických rodičů zemře nebo se rodiče rozvedou, rozejdou a rodič si následně přivede do rodiny nového partnera. Patří sem i náhradní rodiny, když si dítě osvojí nebo si ho vezmou do pěstounské péče.⁵ Prekopová tyto smíšené rodiny nazývá jako patchworkové.⁶

Psycholog Matějček rodinu definuje jako důležitý systém, kde vystupují lidé navzájem v různých vztazích a interakcích. Tyto osoby se v rodině navzájem ovlivňují svým chováním. Rodinu nazývá jako systémem, který se skládá ze sítě vztahů.⁷

Podle Dunovského jsou právě tyto vztahy v rodině pro dítě důležité natolik, že z nich bude jednou čerpat, až si založí vlastní rodinu. Díky rodině si utváří hodnotový systém společnosti a rodina určuje i jeho sociální postavení.⁸

V každé společnosti jsou na rodinu kladeny základní požadavky a úkoly, které jsou dané společenskou a právní normou a očekává se jejich plnění. Týká se to zejména rodinných funkcí, které má správně fungující rodina zajišťovat všem svým členům.

Funkce rodiny jsou:

- biologicko reprodukční
- ekonomicko – zabezpečovací

⁴ Možný, I., *Česká společnost, nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*, Praha 2002, Portál, str. 24

⁵ Matějček, Z., Dytrych, Z., *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*, Praha 1997, Grada, str. 15

⁶ Prekopová, J., *Jen v lásce přežijeme*, Praha 2014, Portál, str. 93

⁷ Matějček, Z., *Výbor z díla*, Praha 2005, Karolinum, str. 359

⁸ Dunovský, J., kolektiv, *Sociální pediatrie*, Praha 1999, Grada, str. 99

- funkce emocionální
- funkce socializačně- výchovná⁹

Pokud jsou všechny tyto funkce v rodině zabezpečeny, pak jde o rodinu funkční. Dojde-li k selhání některého člena nebo celé rodiny a nenaplní-li se některá z rodinných funkcí, pak dochází k poruše rodiny.

Z hlediska poruchy funkčnosti se rodiny dělí, na :

- funkční rodiny s přechodnými problémy
- problémové rodiny
- dysfunkční rodiny
- afunkční rodiny¹⁰

V rodinách jsou tyto poruchy závažné, zejména týkají-li se dětí.

Členění poruch:

- že se rodiče o dítě nemohou starat
- že se rodiče neumějí či nedovedou starat o dítě
- že se rodiče nechtějí starat o dítě
- že rodiče týrají a zneužívají dítě
- že se rodiče o dítě nadměrně starají¹¹

V zákoně č.2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky, čl. 32 (1) je ustanoveno, že: „ *rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.* “¹²

⁹ Dunovský, J., kolektiv. *Sociální pediatrie*, Praha 1999, Grada, str. 92

¹⁰ Helus, Z., *Sociální psychologie pro pedagogy*, Praha 2007, Grada, str. 152

¹¹ Dunovský, J. a kolektiv, *Sociální pediatrie*, Praha 1999, Grada, str. 105

¹² Zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, Ústava ČR

A dále praví čl. 32 (4): „*Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezená a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“¹³

Dojde-li v rodině k porušení funkcí rodiny přechodně anebo trvale, mají jednotliví členové rodiny právo na poskytnutí pomoci. Nejčastěji je tato pomoc zprostředkována prostřednictvím sociálního úřadu, policie, neziskových organizací, lékařů, církve a škol.

Pomoc se zajišťuje na základě zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ustanovením §1(1) „*sociálně právní ochrannou dětí se rozumí zejména:*

- a) *ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu*
- b) *ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění*
- c) *působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny*
- d) *zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.*“¹⁴

Důležité je s ohroženými rodinami pracovat ještě před tím, než k porušení funkcí dojde. Je nutné tyto rodiny vyhledávat a případně nabídnout pomoc při řešení problémů. K tomu je cílená sanace rodiny. Je to sociální práce s rodinou, kterou se předchází nebo zmírňuje přímému ohrožení dítěte v rodině tak, aby konečné odebrání dítěte z rodiny bylo až tím krajním a posledním řešením. Důležitá je součinnost rodiny s orgánem sociálně právní ochrany dětí a dalšími odborníky pracujícími s celou rodinou.¹⁵

¹³ Zákon č.2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod*, Ústava ČR

¹⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně - právní ochraně dětí*

¹⁵ Bechyňová, V., Konvičková, M., *Sanace rodiny, sociální práce s dysfunkčními rodinami*, Praha 2011, Portál, str. 18

1.2 Vliv rodiny na vývoj dítěte

Základní funkcí rodiny je reprodukce, tedy rodičovství. Rodičovství dává partnerskému páru v životě hlubší smysl, jde o prohloubení vzájemného citu lásky a bývá často i novým impulsem změnit svůj život k lepšímu.¹⁶

Narozené dítě je vždy zcela odkázané na péči rodičů a pro některé rodiče je těžké přijmout svoji rodičovskou roli. Psycholog Matějček poukazuje na to, že kladné přijetí rodičovské role souvisí s rodičovskými postoji. Ty se utváří daleko předtím, než se dítě narodí. Kořeny sahají do naší vlastní rodiny, kdy získáváme svoji zkušenost jako děti se svými rodiči. Bohužel ty děti, které zkušenost z vlastní rodiny nemají, jsou v ohrožení, že jejich vlastní rodičovské postoje se nebudou vhodně vyvíjet a nebudou mít z čeho čerpat.¹⁷

Pro nenarozené dítě je důležitý zdravý životní styl matky v době těhotenství. Ta by se měla vyvarovat alkoholu, kouření, užívání návykových látek, všeho, co je pro její nenarozené dítě zdraví škodlivé a co by mohlo negativně ovlivnit jeho zdravý vývoj. Velmi důležitá je v tomto období i její psychika. Již během těhotenství dítě v těle matky poznává, zda je s láskou očekávané nebo naopak nechtěné. Podle jejího psychického stavu a signálů, které svému nenarozenému dítěti vysílá, ovlivňuje jeho budoucí postoje k ní a k životu celkově.¹⁸

Po narození dítěte je doporučováno, aby byla matka po porodu ihned v bezprostředním kontaktu s dítětem. V těchto dnech mezi nimi vzniká pevná citová vazba. Někdy hrozí, že se toto pouto dostatečně nerozvine a matka zůstane lhostejná k potřebám dítěte. A pokud není v rodině jiná náhradní mateřská osoba, tak je dítě ohroženo možnou citovou deprivací.

„Deprivační zkušenost bývá příčinou poruch ve vývoji osobnosti, což se projevuje především ke vztahu k jiným lidem, ale i k sobě samému.“¹⁹

¹⁶ Helus Z., *Sociální psychologie pro pedagogy*, Praha 2007, Grada, str. 145

¹⁷ Matějček, Z., *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, Praha 2007, Portál, str. 11

¹⁸ Matějček, Z., *Výbor z díla*, Praha 2005, Karolinum, str. 229

¹⁹ Vágnerová, M., *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*, Praha 2005, Karolinum, str. 113

Podle dlouhodobých výzkumů v oblasti vývojové psychologie je prokázáno, že zejména v období prvního roku vývoje dítěte má pro dítě matka, nebo jiná mateřská osoba, zcela mimořádný význam. Vágnerová nazývá tuto část života jako fázi dyády²⁰. Poukazuje na probíhající vzájemné interakce mezi dítětem a druhou stálou osobou.

Těžko se stejné péče a pozornosti dostane dítěti v ústavním zařízení, kde se střídají zaměstnanci a dítě tedy nemůže nikdy navázat pevné pouto k jedné osobě, které je tak důležité pro jeho další harmonický rozvoj a ovlivňuje ho ve vývoji osobnosti v dalších letech. Pokud nedojde k přijetí dítěte vlastními rodiči, může dojít k citové deprivaci dítěte i v rodině stejně jako v ústavěch. A aby k přijetí dítěte došlo, musí rodičovství plně uspokojit pět základních psychických potřeb:

- potřeby stimulace (dítě vnáší do života vzruch i podněty)
- učení (poznatky a zkušenosti)
- jistoty (v citových vztazích)
- identity (být rodič)
- otevřená budoucnost (životní perspektiva)²¹

Podle Matějčka je ve vnitřním přijetí dítěte psychologická podstata rodičovství. Důležité je navzájem naplnit a uspokojit základní psychické potřeby svoje i dítěte.²²

K uspokojení těchto potřeb dojde nejlépe v prostředí trvalých bohatých citových vztahů, tím je právě rodina a může to být i rodina náhradní. Je proto důležité v případě nechtěného rodičovství, aby se dítě dostalo co nejdříve do náhradní rodiny. Aby děti nekončily v ústavní péči, kde se jim dostane sice kvalitní péče po hmotné a zdravotní stránce, ale nepoznají prostředí rodiny.

²⁰ Vágnerová, M., *Vývojová psychologie I, dětství a dospívání*, Praha 2005, Karolinum, str. 107

²¹ Matějček, Z., a kol., *Rodičům na nejhezčí cestu*, Praha 2004, HH Vyšehradská, str. 35-36

²² Matějček Z., *Výbor z díla*, Praha 2005, Karolinum, str. 232

1.3 Rodičovství biologické a psychologické

Psychoanalytička Freudová se ve svých pracích ego a vývojové psychologie věnovala analýze dětí, a to zejména vztahům v raném období mezi matkou a dítětem. I ona na základě svých vědeckých poznatků poukazuje na možnou citovou deprivaci dětí, pokud je jim odepřeno v raném dětství navázat citový vztah k pečující osobě. Zdůrazňovala konfliktní následky odloučení od této osoby. Podle ní má být dítě s rodičem „psychologickým“, a nemusí to být nutně rodič biologický.²³

„Dítě za matku přijímá toho, kdo se k němu mateřsky chová, ať je to třeba babička, sousedka či kterákoliv jiná „mateřská osoba“.“²⁴

Matějček také říká, že: *„kojit a krmit dítě je možno bez lásky- avšak dávat mu pocit jistoty a bezpečí, to bez lásky dobře nejde.“²⁵*

Podle něj není třeba ani rozlišovat biologické a psychologické rodičovství. V některých případech existuje jedno bez druhého, když vlastní rodiče svoje děti opustí a v druhém případě je náhradní rodiče přijmou za vlastní. V ideálním případě se biologické rodičovství s psychologickým prolíná.²⁶

Také výzkum s dospělými, kteří vyrostli v pěstounské péči, provedený Sobotkovou a Očenáškovou prokázal, že biologičtí rodiče kteří se nestarali, nemají v životě dětí tak velkou důležitost, jak se předpokládá. Dokonce varují před škodlivostí nucených kontaktů s biologickými rodiči, pokud by mělo dítě trpět stresovými zážitky. V těchto případech je důležité dbát na názory dítěte a nikoliv jen striktně dodržovat práva biologických rodičů na kontakt s dítětem.²⁷

²³ Sayersová, J., *Matky psychoanalýzy*, Praha 1999, Triton, str. 158-159

²⁴ Matějček, Z., *Rodiče a děti*, Praha 1986, Avicenum, str. 95

²⁵ Matějček Z., *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, Praha 1999, Grada, str. 66

²⁶ Matějček Z., *Výbor z díla*, Praha 2005, Karolinum, str. 227

²⁷ Sobotková, I., Očenášková, V., *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc 2014, Univerzita Palackého v Olomouci, str. 145-146

Občanský zákoník²⁸ nezná pojem sociální nebo biologický rodič. Z pohledu práva je biologický rodič právním rodičem, často ale dítě vychovává sociální rodič, tedy zastupující rodič (pěstoun).²⁹ Biologické rodičovství tedy nelze zrušit, jedině v případě adopce, kdy je možné předat rodičovské práva a povinnosti³⁰, nebo může soud z vážných důvodů rodičovská práva odejmout.

„Rodič je ten, kdo se mnou byl, když jsem to potřebovala. Kdo mi večer dával dobrou noc, kdo mě povzbuzoval, když mi něco nešlo. Rodičem se člověk nerodí, rodičem se STÁVÁ. Pro mě budete VY pořád moji rodiče. I když někde žijí i ti první.“³¹

1.4 Legislativa- rodina a práva dítěte

Nejstarším pramenem práva, kde je poprvé rodina zmiňována jako „základní jednotka společnosti“, je římský právní kodex Dvanáct desek. Z období kolem roku 450 před naším letopočtem.³²

Základem sociálně právní ochrany dětí ještě v době před vznikem první Československé republiky je zák. č. 105/1863 říšský zákon, *jímžto se pořádají záležitosti domovské* (který určuje domovské právo získané narozením dítěte, jež ho získalo buď po otci; v případě narození mimo manželství po matce). Domovské právo bylo důležité v případě, pokud měla být poskytnuta pomoc dětem bez domova. O pomoc se žádalo v obci, kde mělo dítě domovské právo, a obec se byla povinna o dítě postarat. Významným se stal i další

²⁸Zákon č. 98/2012, Sb., občanský zákoník

²⁹Škoviera A., *Dilemata náhradní výchovy*, Praha 2007, Portál, str. 131

³⁰ Matoušek O., Pazlarová H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*, Praha 2010, Portál, str. 13

³¹Zezulová, D., *Pěstounská péče a adopce*, Praha 2012, Portál, str. 73

³²Matoušek, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha 1993, Sociologické nakladatelství, str. 17

zák. č. 59/1868 Sb., říšský zákon., v *příčině opatrování chudých* (chudinský zákon). Tento zákon měl zajišťovat obecní péči nejenom dětem, ale všem potřebným, bez rozdílu věku.³³

Základní právní úprava náhradní péče v nově vzniklé republice po roce 1918 je uvedena v obecném zákoníku občanském ABGB (který je recipován jen pro Čechy a Moravu, na Slovensku platilo právo Uherské, k sjednocení v zákonu došlo až roku 1928) a platil s drobnými změnami na území Česka až do roku 1950.³⁴

Obsahoval mimo jiné nově vzniklý institut poručenství (§§187-284). Pěstounské péče se týká zák. č. 256/1921 Sb., *o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských*. Zajímavý je i zák. č. 117/1927 *o potulných cigánech*, který speciálně upravoval náhradní výchovu cikánských dětí.³⁵

Pěstounská péče, s výjimkou péče příbuzenské byla zákonem č. 265/1949 Sb., *o právu rodinném* zrušena. Přímo zákon č.69/1952 Sb., *o sociálně právní ochraně mládeže* preferuje ústavní péči před péčí rodinnou.

Pěstounská péče je legalizována až přijetím zákona č. 50/1973 Sb., *o pěstounské péči*, především se jednalo o dlouhodobou pěstounskou péči. Tento předpis obsahoval i nároky na hmotné zabezpečení dítěte a pečující osoby, zákon č. 121/1975 Sb., *o sociálním zabezpečení*.

V současné době je ochrana rodiny a dětí zakotvena v Ústavě ČR a v Listině základních práv a svobod, která je součástí Ústavy ČR (1993). Dále se ČR zavázala dodržovat mezinárodně právní dokument „*Úmluvu o právech dítěte*“, který ČR přijala v lednu 1991, ještě jako Česká a slovenská federativní republika. Mimo jiné poprvé určuje „*dítě a to jako každou lidskou bytost mladší 18 let...právo dítěte vyrůstat v rodině...zájem dítěte*“.³⁶

³³ Smolíková V., *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, Ostrava 2014, Key Publishing, str. 25-26

³⁴ Smolíková V., tamtéž str. 35

³⁵ Smolíková V., tamtéž str. 39

³⁶ Vaníčková, E., *Deklarace práv dítěte*, Informační centrum vlády, 10.11.2009, [online], [cit. 2016-03-31] dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/>

Další důležité zákony:

Zákon č. 117/1995 Sb., *o státní sociální podpoře*, (§ 1) „*stát se podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin*“.³⁷ Patří sem dávky státní sociální podpory, jako např. dávky pěstounské péče, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě.

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně- právní ochraně dětí*, část druhá (§ 5) „*Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte*“.³⁸ Tento zákon mimo jiné specifikuje zprostředkování osvojení a pěstounskou péči. Dále vymezuje práva a povinnosti osob pečujících, ústavní a ochrannou výchovu, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*, jehož součástí je i rodinné právo, které obsahuje mimo jiné, poměry mezi rodiči a dítětem, osvojení, pěstounství, poručenství a jiné formy péče o dítě.

³⁷ Zákon č. 117/1995 Sb., *o státní sociální podpoře*

³⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí*

2 NÁHRADNÍ PÉČE

2.1 Historický vývoj náhradní péče v Česku do roku 1989

Péče o děti osirelé, opuštěné, nemanželské či jinak ohrožené, závisí na vývoji každé společnosti. Za kořeny náhradní rodinné a ústavní péče na území dnešního Česka považujeme stejně jako v celé Evropě, příchod křesťanství. Ve 4. století našeho letopočtu se křesťanství stalo státním náboženstvím a byl vydán zákaz zabíjení dětí. Prvotní křesťanská myšlenka je milosrdenství a láska k bližnímu. Praktická realizace těchto myšlenek je uplatňována právě ve formě pomoci opuštěným a ohroženým dětem.

První nalezince a sirotčince v Čechách vznikají převážně v období po konci třicetileté války (1618 – 1648), protože v té době přibylo mnoho válečných polosirotků, sirotků a bylo potřeba se o ně postarat. Prvním nalezincem byl zřejmě „*Vlašský špitál*“ v Praze, který založili roku 1575 italská Vlaši, kteří v Praze v té době žili.³⁹

Nalezinec fungoval zcela odkázán na dobročinnosti jednotlivců až do doby vlády Marie Terezie a Josefa II., kteří podporovali vznik kolektivní ústavní výchovy a na sirotčinec muselo přispívat i město. V této době vzniká v Čechách několik dalších obdobných zařízení, ať už státních, či soukromých.⁴⁰

Některé nalezince se současně spojily s porodnicemi, například nově vzniklý nalezinec na Karlově, byl to však i případ nalezince Vlašského špitálu, který byl sloučen s porodnicí u kostela sv. Apolináře. Tyto instituce byly od roku 1854 již zcela pod státní správou, a proto jejich služeb využívaly především chudé ženy, které zde rodily nechtěné nemanželské děti.⁴¹

Bohaté ženy rodily doma za pomoci porodní báby, která za úplatu nechtěné dítě po porodu buď odnesla do nalezince, nebo jim sama našla pěstouny. Chudé ženy rodily v zemských

³⁹ Smolíková, V., *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, Ostrava 2014, KEY Publishing, str. 17

⁴⁰ Gabriel Z., Novák T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Praha 2008, Grada, str. 13

⁴¹ Smolíková V., tamtéž str. 17

porodnicích a za porod, pokud neměly peníze, nemusely platit. Osmý den po porodu jim bylo dítě odebráno a předáno buď pěstounům, nebo dáno do nalezince. Žena tu zůstávala po dobu 4 týdnů jako kojná pro ostatní děti, nebo se mohla vyplatit.⁴²

V nalezincích byly nedostatečné hygienické podmínky, děti trpěly špatnou výživou, navíc duševně i fyzicky strádaly; velkou hrozbou byly zejména dětské nemoci. To vše mělo za důsledek vysokou dětskou úmrtnost, která dosahovala v těchto zařízeních až 70%.⁴³

Proto bylo nutné pro záchranu dítěte co nejdříve najít pěstounskou rodinu, nebo dítě dát do osvojení. Nalezince byly plné dětí, ale byl o ně z řad pěstounů a osvojitelů malý zájem. Dnes je tomu paradoxně naopak.⁴⁴

K osvojování dětí docházelo velmi málo. Děti si osvojovala pouze šlechta a většinou šlo o levobočky, nebo když bezdětní manželé kvůli zachování majetku hledali náhradu za zemřelé vlastní dítě. Ostatní narozené a odložené děti buď odcházely do rodin pěstounů, nebo zůstaly v sirotčinci. Děti si k sobě braly bohužel většinou osoby, které v pěstounství viděly sice malý, ale jistý zdroj příjmu, a podle toho se i s dítětem zacházelo; děti se často využívalo jako levné pracovní síly. Bylo to typické zejména pro některé chudší oblasti, kde se nedařilo průmyslu ani hospodářství. Tuto dobu můžeme označit za počátek profesionální pěstounské péče. O děti se starali pěstouni za minimální plat, který většinou ani nestačil na pokrytí výdajů za ošacení. Částka byla vyplácena do 6. roku dítěte a je zajímavé, že se s věkem dítěte snižovala. Zajímavé je také to, že i příbuzní dítěte se mohli stát placenými pěstouny, pobírali však jen 2/3 z odměny nepříbuzných pěstounů, a navíc ještě po dobu kratší, pouze do 4 let dítěte.⁴⁵

Dítě v rodinách zůstávalo podle zákona do 6 let, po tuto dobu dostávali pěstouni odměnu. Pokud se rodina po šestém roce o dítě nechtěla dál starat, bylo předáno zpět do obce, ve

⁴² Smolíková V., *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, Ostrava 2014, KEY Publishing , str. 21

⁴³ Smolíková, V., *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, Ostrava 2014, KEY Publishing , str. 17

⁴⁴ Matějček Z., *Náhradní rodinná péče*, Praha 1999, Portál, str. 19-20

⁴⁵ Smolíková, V., tamtéž str. 18

kteří mělo domovské právo⁴⁶, něco jako dnešní trvalé bydliště. Tyto děti byly odkázány na pomoc a dobročinnost dané obce. Buď tedy putovaly do městského sirotčince, v obci do pastoušky, nebo střídavě do rodin. Statusu nemanželského dítěte se již nikdy nezbavily a žily většinou na hranici bída. Tyto děti neměly žádná práva a byly často odkázány jen na dobrou vůli těch, kteří se o ně starali.

Matějček se domnívá, že v této době díky osvojení a pěstounské péči unikly některé děti pravděpodobné smrti, která by je jinak čekala v ústavu. Srovnává dobu s dnešní situací, kdy se děti zachraňují osvojením a pěstounskou péčí před ústavní péčí kvůli psychickému strádání. Podle něj jde o posun k lepšímu se stejným smyslem!⁴⁷

S podstatou myšlenky souhlasím, zároveň ale neznáme počet dětí, které zemřely v pěstounských rodinách z důvodu nedostatečného dozoru nad pěstouny. Pravidelná kontrola, jak bylo o dítě pečováno, měla být sice zajištěna, jenže kvůli nedostatku financí sirotčince, kontrolu častokrát vykonávali starostové a duchovní zdarma. Také na výběr pěstouna nebyl kladen žádný velký nárok.

Změna v přístupu k nechtěným dětem nastává vznikem samostatné ČSR v roce 1918. V nové republice byly přijaty nové zákony, které se mimo jiné týkaly i náhradní péče. V Občanském zákoníku byl poprvé obsažen institut poručenství (§§187-284) „*zákonná ochrana i zákonné zastoupení, které se dává osobám nezletilým, nejsoucím pod mocí otcovskou.*“⁴⁸

Pod záštitou nově vzniklého státu byla pěstounská péče v té době vykonávána dvěma formami - ústavní a individuální. Mezi ústavní péči patřily nově vznikající dětské domovy a stále fungující sirotčince. Dětské domovy v té době nefungovaly jako zařízení pro trvalý pobyt dětí tak, jak je známe z doby pozdější. Děti tam bývaly umístěny jen přechodně, za

⁴⁶ Zákon č.105/1863 ř.z., *jímžto se pořádají záležitosti domovské*

⁴⁷ Matějček Z., *Náhradní rodinná péče*, Praha 1999, Portál, str. 19

⁴⁸ § 187 ABGB (*občanský zákoník*)

účelem diagnostiky a následně odcházely buď do pěstounské rodiny, nebo do osvojení, případně byly umístěny do zařízení pro „mládež úchylnou“.⁴⁹

Sirotčince stále fungovaly jako zařízení dlouhodobá, sem se děti vracely po skončení pěstounské péče od pěstounů, tentokrát s posunutím hranice věku až k desátému roku dítěte. Později byla tato věková hranice určena šestnáctým rokem. Je zde velký posun oproti době před první republikou, kdy se děti vracely od svých pěstounů ještě v nízkém věku šesti let. V dnešní době je finanční péče zajištěna věkovou hranicí, která je určena délkou soustavného studia, v případě vysokoškolského až do věku dvaceti šesti let.

Individuální pěstounská péče byla pod dohledem státního úřadu Okresní péče o mládež. A oproti předešlé době Rakouska - Uherska, budoucí pěstouni procházeli přísným výběrem, zda poskytují záruku pro řádnou výchovu. Pěstoun péči poskytoval na základě smlouvy, která podléhala schválení poručenského soudu. Buď dítě převzal „zadarmo“ nebo za náhradu výloh. Tyto náhrady mu poskytovali příbuzní dítěte, kteří byli povinni výživou vůči dítěti nebo byla částka uhrazena z veřejných prostředků, nově ze státních peněz, nikoliv z obecních.⁵⁰

Rozšířená byla pěstounská péče příbuzenská, která vznikala pouze po soukromé dohodě mezi rodiči dítěte a příbuznými, nejčastěji prarodiči. V jejím případě nebylo třeba povolit péči soudním rozhodnutím.

Zcela novou formou péče byly tzv. „dětské kolonie“. Vznikaly svěřením dětí do pěstounské péče vytipovaným rodinám, většinou na území jednoho okresu, z důvodu efektivnosti kontroly a případné pomoci úřadu Okresní péče mládeže. Začátkem dvacátých let bylo evidovaných 16 rodinných kolonií, v roce 1937 již 27.⁵¹

Lze říci, že v tehdejší Československu se dobře rozvíjel systém pomoci a péče o ohrožené děti, především díky nově vznikajícím organizacím pro děti a mládež. Probíhala osvěta a vzdělávání, vznikaly profese, které byly do této doby neznámé.

⁴⁹ Gabriel Z., Novák T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Praha 2008, Grada, str. 16

⁵⁰ Smolíková V., *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, Ostrava 2014, KEY Publishing, str. 38-39

⁵¹ Matějček Z., *Náhradní rodinná péče*, Praha 1999, Portál, str. 29

Z dobrovolníků se stávali sociální pracovníci, kteří pracovali v terénu a pomáhali řešit situace s ohroženými rodinami. Vše pod záštitou nově vzniklého státu ČSR. Děti byly v té době vnímány jako budoucnost národa.

Tento systém náhradní péče, na základě zákona č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských⁵² s drobnými změnami fungoval úspěšně až do roku 1948. Po politických a společenských změnách v roce 1948 nastoupila do popředí ústavní kolektivní péče a pěstounská péče ve všech formách s výjimkou příbuzenské byla zrušena. Děti, které byly do této doby vychovávány v pěstounských rodinách, byly z rodin násilně odňaty a umístěny do dětských domovů. Další fungování náhradní rodinné péče mohlo být uskutečňováno buď osvojením (adopcí) nebo poručenstvím. Ústavní péče měla zákonem č. 69/1952 o sociálně právní ochraně dítěte⁵³ ukotvenou přednost před péčí rodinnou. Ústavní péče byla rozdělena na kojenecké ústavy pro děti od narození do tří let, dále na dětské domovy pro děti od tří do osmnácti let a zbytek byla jiná výchovná zařízení. Ústavní péče spadá pod dvě různá ministerstva. Provoz kojeneckých ústavů zajišťuje ministerstvo zdravotnictví, dětské domovy a ostatní výchovná zařízení ministerstvo školství.⁵⁴

Bylo v zájmu socialistické společnosti vychovat člověka oddaného režimu. Na rodinu se pohlíželo jako na instituci, která podporuje individualitu a sobectví, které se přenáší z generace na generaci. Bylo zapotřebí oslabit vliv rodiny, propagovala se hlavně kolektivní výchova dětí, vznikají jesle, budují se dětské domovy.⁵⁵

K mírnému zlepšení došlo až kolem 70. let 20. století, a to díky výzkumům dětských lékařů a psychologů, kteří poukázali na nepříznivé dopady v oblasti psychického vývoje dětí umístěných právě v ústavní péči. Důležitou změnou v legislativě je přijetí zákona

⁵² Zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských

⁵³ Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže

⁵⁴ Smolíková V., *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, Ostrava 2014, KEY Publishing, str. 49

⁵⁵ Matějček Z., Dytrych Z., *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*, Praha 1997, Grada, str. 32

č. 94/1963 Sb., o rodině⁵⁶, který je sice dále obsahově poplatný ideologické myšlence socialismu, ale již teoreticky staví náhradní rodinnou péči před péčí ústavní.

V 70. letech vzniká první vesnička SOS v Doubí u Karlových Varů. Je založena na základě občanské iniciativy jako pokusný model náhradní rodiny, která se skládá z matky a dětí v náhradní péči. Na Slovensku vzniká obdoba, Dětské městečko Zlatovce u Trenčína⁵⁷

Některé stávající dětské domovy se mění na dětské domovy rodinného typu tak, aby zůstávaly společně sourozenecké skupiny. Dětem se sice dostalo materiální péče, ale strádaly v citové oblasti a mnohdy i sociální inteligence. Nevyrůstali v přirozeném prostředí rodiny, kde si mohly osvojovat sociální návyky a každodenní situace spojené s potřebami rodin. Děti také bývaly často umístěny daleko od biologických rodin, aby se zamezilo rušivému vlivu příbuzných dítěte. Přerušenu pěstounskou péčí z padesátých let se snaží znovu obnovit pomocí zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči.⁵⁸ Žadatelé o pěstounskou péči byli velmi pečlivě vybíráni pracovníky národních výborů, kde fungovaly tzv. poradní sbory⁵⁹ složené z pracovníků sociální péče, dětských lékařů, ředitelů dětských domovů a dětských psychologů.

2.2 Vývoj náhradní péče od roku 1989, po současnost

V roce 1989 došlo v naší republice k důležitým politickým a společenským změnám. Začala se pozvolna oživovat i náhradní rodinná péče. Bylo důležité reagovat na vzniklé společenské události a na nově se rozvíjející nepříbuzenskou pěstounskou péči.

K 1. lednu 1993 dochází k rozdělení Československa na dva samostatné státy a tím i k ukončení společné cesty náhradní péče trvající od roku 1948. Bylo třeba rozdělit majetek a současně vyřešit problém s občanstvím dětí umístěných v ústavní péči. V roce

⁵⁶ Zákon č. 94/1964 Sb., o rodině

⁵⁷ Matějček Z., *Výbor z díla*, Praha 2005, Karolinum, str. 386

⁵⁸ Zákon č.50/1973 Sb., o pěstounské péči

⁵⁹ Gabriel Z., Novák T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Praha 2008, Grada, str. 22

1995 se tehdejší ministři obou zemí dohodli na vzájemné „výměně“ dětí z ústavní péče. V některých případech by přesun dětem uškodil, zejména těm, které si mezitím osvojily jazyk navzdory opačné národnosti. Nakonec se nepřesídlilo asi 50 dětí.⁶⁰

Po rozdělení státu se Slovensko ubírá jiným směrem, pružněji reaguje na vývoj náhradní péče včetně potřebných zákonů. Důležitou změnou je od roku 1997 sloučení ústavních institucí jako je kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let, z resortu zdravotnictví a současně dětské domovy od tří let z resortu školství pod jednotné ministerstvo práce a sociálních věcí. Tato změna může přinést efektivnost vynaložení finančních prostředků, zkvalitnění péče a zrychlení vyřizování jednotlivých záležitostí dětí. V Česku je stále náhradní péče zajištěna pod třemi různými ministerstvy. Také profesionální pěstounství se na Slovensku vyvíjí v porovnání s Českem o mnoho let rychleji. Předchůdcem může být zmíněné Dětské městečko (Zlatovce u Trenčína), kde nikoliv manželé, ale profesionální vychovatelé mají byt přímo v objektu, a bydlí tam společně s dětmi, o které pečují a někdy i s vlastními dětmi. Tak, aby se vytvořilo prostředí co nejvíce podobné rodině.⁶¹ V Česku funguje obdobný model v SOS vesničkách, jen s rozdílem, že rodinu tvoří pouze matka a děti, bez mužského vzoru. Zajímavá je historie obou zařízení, zatímco SOS vesničky vládním nařízením ukončily provoz v roce 1976 (socialistická společnost nesnese aktivitu občanského sdružení), tak Dětské městečko Zlatovce funguje od roku 1973 do dnešních dnů. Po roce 1989 SOS vesničky obnovují svoji činnost, fungují v Dubí, Chvalčově, v Brně. K velké škodě, Dětské městečko Zlatovce v roce 2005 na základě ministerského rozhodnutí mění koncepci a mění se na klasickou ústavní péči s profesionálními vychovateli, kteří již v objektu nebydlí a mění se v práci podle osmi hodinových směn. Tím ztratil celý projekt smysl.

V obou zemích se slibně rozvíjí pomoc ze stran nestátních organizací a nadací, převážně zabývajících se poradenskou a vzdělávací činností. Navazuje se na prvorepublikovou tradici, kdy péče a pomoc o ohrožené děti nenese na svých bedrech pouze stát.

⁶⁰ Škoviera, A., *Dilemata náhradní výchovy*, Praha 2007, Portál, str. 17

⁶¹ Matějček, Z., *Výbor z díla*, Praha 2005, Karolinum, str. 386

Z nestátních organizací zabývajících se náhradní rodinnou péčí stojí za zmínku určitě Fond ohrožených dětí a jejich zařízení tzv. Klokánky. Podle mého názoru jsou to zařízení, která poskytují rodinnou ústavní výchovu na velmi vysoké úrovni. Bohužel kvůli špatnému hospodaření v mnoha městech ukončily svůj provoz. Jsou to zařízení pro přechodnou péči, kde je možné děti umístit ihned, v kteroukoliv denní hodinu. Vhodné jsou pro ohrožené děti, čekající na soudní rozhodnutí, které se nemohou do své rodiny hned vrátit. Bývají zde umístěné větší sourozenecké skupiny, které je často problematické umístit tak, aby nedocházelo k rozdělení a děti nebyly vystavovány dalším traumatickým zážitkům, a také, aby byly co nejbližší svému bydlišti. Pečují o ně jen dvě pečovatelky, které se střídají, aby si děti nemusely zvykat na větší počet osob.

Na Slovensku již v roce 1993 vzniká pozice profesionálního rodiče (pěstouna), i když se týká ústavní péče. Profesionální rodič je zaměstnancem některého kolektivního zařízení, má v domácí péči maximálně dvě děti. O umístění dětí do rodiny nerozhoduje tedy soud, ale ředitel daného zařízení. Opatrovníkem zůstává sociální pracovník sociálního úřadu. V náhradní rodinné péči se profesionalizace objevuje o tři roky později, a to v roce 1996, kdy vzniklo 6 profesionálních pěstounských rodin.⁶² Do profesionálních rodin jsou umísťovány děti, které mají jinak malou šanci na umístění do dlouhodobé pěstounské péče, a to z důvodu nějakého zdravotního handicapu nebo romské děti.

Na podobném principu byl v Česku zaveden v roce 2006 nový institut přechodné pěstounské péče - profesionální pěstoun. A protože zejména v 70. letech byla pěstounská péče vnímána jako péče dlouhodobá, bylo potřeba právní úpravou tyto dva pojmy od sebe rozlišit a vymezit. Problém se podařil vyřešit novelizací zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.⁶³

⁶² Bubleová V., aj., *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*, [virtuální knihovna] 2002, [cit. 2016-03-31] str. 25, dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/125/>

⁶³ Smolíková V., *Tradice pěstounské péče v českých zemích*, Ostrava 2014, KEY Publishing, str. 60

Dlouho očekávaný zákon, ve kterém je obsaženo rodinné právo, je zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.⁶⁴

Hlavním cílem vzniklých zákonů je sjednocení a podpora biologické rodiny, a pokud je to možné, návrat dětí do přirozeného prostředí rodiny.

2.3 Druhy náhradní péče

Náhradní péče se v České republice rozděluje na dvě základní formy náhradní péče - ústavní a rodinnou.

Ústavní náhradní péče

- kojenecký ústav (od narození do 1 roku)
- dětský domov (od 1 roku do 3 let)
- dětský domov (od 3 let do 18 let, v případě vysokoškolského studia do 26let)
- dětské domovy se školou
- domovy pro osoby s tělesným postižením
- diagnostický ústav
- výchovný ústav

Zásadním problémem ústavní péče je, že dítě není svěřeno konkrétnímu vychovateli a osoby, které dítě vychovávají, mají jen částečnou odpovědnost za jeho vývoj a výchovu. Nevhodné je střídání vychovatelů, dítě si obtížně vytvoří citový vztah k pečující osobě a hrozí možnost vzniku citové deprivace dítěte. Tyto děti často neumí řešit konflikty jinak než agresivitou nebo útekem před problémy. Jejich nízké sebevědomí jim brání dosáhnout vyššího vzdělání a s tím i související uplatnění na pracovním trhu. Nemají před sebou vzor rodiny, rodičů a jejich pracovní návyky. Nevyrůstají v přirozeném prostředí rodiny, kde by si mohly osvojovat sociální návyky a každodenní situace spojené s potřebami rodiny.

⁶⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*

Bez opory a podpory rodiny, které se těmto dětem nedostává, mívají velké problémy založit si svou funkční rodinu. Často pak opakují stejné chyby jako jejich rodiče a jejich děti vyrůstají v neúplných rodinách nebo opět dokonce v ústavní péči.

Konec ústavní péče je v oficiální plnoletosti osmnácti let, ale nikoliv skutečné dospělosti ve smyslu osobní zralosti a soběstačnosti. K postavení se na vlastní nohy se jim snaží pomoci různé nadace či doprovodné organizace jako například spolek *Sdružení pěstounských rodin* s projektem *Dům na půli cesty*.⁶⁵

Za důležitou pomoc dětem v ústavní péči můžeme považovat hostitelskou péči. Je vhodná pro všechny věkové kategorie a zejména pro děti, které jsou v ústavech již dlouhou dobu. Jedná se o krátkodobé návštěvy v rodinách, které simulují dětem životní situace, kterou nemohou získat v ústavech. Hostitelská pomoc je ale čistě dobrovolnická činnost, jež chybí jí právní ukotvení a zároveň stojí zúčastněné osoby hodně energie a peněz. Přesto název spolku podporující hostitelskou péči *Děti patří domů, z.s.*,⁶⁶ mluví za vše.

Ústavní péči zahrnují kromě dětských domovů a kojeneckých ústavů i zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a zařízení pro děti s tělesným postižením, které mnohdy fungují jako odlehčovací služby pro jejich rodiče. Není proto možné všechny ústavy zrušit, protože stále budou tato vybraná zařízení potřebná.

Náhradní rodinná péče:

- adopce (osvojení)
- pěstounská péče (dlouhodobá, příbuzenská, nepříbuzenská)
- poručnická péče (s osobní péčí)
- pěstounská péče na přechodnou dobu (krátkodobá)
- svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče

⁶⁵ *Dům na půli cesty*, [online], [cit. 2016-03-10] dostupné z: <http://www.dumnapulicesty.cz/>

⁶⁶ *Děti patří domů*, [online], [cit. 2016-03-10] dostupné z: <http://www.detipatridomu.cz/>

Adopce (osvojení)

Osvojené dítě získává příjmení rodičů, práva a povinnosti původní rodiny vůči dítěti zanikají. Naopak vůči dítěti vznikají v nové rodině vyživovací povinnosti nových rodičů včetně dědického práva a naopak dítěte k rodičům. Aby mohlo být dítě osvojené, musí projevit souhlas oba manželé (není umožněno osvojit dítě osobám v registrovaném partnerství). Výjimečně může dítě osvojit i jednatel. Celkově jsou podmínky pro osvojení kladené na osvojitele náročné a podrobně jsou obsaženy v rodinném právu, které je součástí nového občanského zákoníku zákona č.89/2012 Sb, občanský zákoník.⁶⁷

Od června roku 2000 je možné osvojení dítěte z ciziny a současně může být do ciziny dítě osvojeno z České republiky. Osvojení probíhá v souladu s Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. Úmluva byla přijata v Haagu v roce 1993. Do ciziny může být dítě osvojeno pouze v případě, pokud se v Česku nenajdou vhodné osvojitelé. Celý proces musí proběhnout nezištně a legálně přes zodpovídající státní orgán - Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.⁶⁸

Pěstounská péče

Pěstounská péče je společně s osvojením základním typem náhradní rodinné péče v Česku. Forma péče je individuální a probíhá v domácnosti pěstounů po schválení soudem. Dítě je svěřováno do péče konkrétní osoby, nebo manželskému páru. Pěstoun nemá vůči dítěti vyživovací povinnost a není zákonným zástupcem dítěte, může za dítě vyřizovat jen běžné věci. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a podporovat styk dítěte s biologickou rodinou. Někdy to bývá obtížné, zejména u nepříbuzenské pěstounské péče, když pěstoun přistupuje k této formě péče jako k alternativě vyřešení vlastní bezdětnosti. Žadatelé o pěstounskou péči podstupují dlouhý a náročný proces zprostředkování. Žadatel musí doložit státní občanství ČR, čistý trestní rejstřík, potvrzení o zdravotní způsobilosti, ekonomického zabezpečení, posudek ze zaměstnání a psychologické vyšetření. Pokud jsou v rodině vlastní děti, týká se psychologické vyšetření i těchto členů domácnosti.

⁶⁷ Zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶⁸ Gabriel Z., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Praha 2008, Grada, str. 22

Za neošetřené, a pro mnohé pěstouny náročné, se dá považovat trestní a hmotná odpovědnost pěstounů za nezletilé děti v péči. Některé děti mohou být problémové a v rizikovém věku (v období 15. - 18. roku) nejde omezit jejich odpovědnost k právním úkonům. Přitom může dojít ze strany dítěte k poškození cizí věci, uzavření půjček, k různým přestupkům, a těžko se dá domáhat úhrady po biologických rodičích dítěte.⁶⁹

Dávky podporující pěstounskou péči jsou vypláceny na základě zákona č. 359/1999 Sb., Hlava II, §47e a jsou to:

- a. příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- b. odměna pěstouna
- c. příspěvek při převzetí dítěte
- d. příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla
- e. příspěvek při ukončení pěstounské péče⁷⁰

Pěstoun se má povinnost vzdělávat 24 hodin ročně a plnit dohodu o výkonu pěstounské péče podepsanou s libovolně vybranou doprovázející organizací, nebo s orgánem sociálně právní ochrany dítěte příslušného sociálního úřadu. Součástí dohody je součinnost při plnění obsahu individuálního plánu ochrany dítěte, na kterém se pěstoun spolupodílí.

Pěstounská péče zaniká rozhodnutím soudu, smrtí pěstouna, smrtí dítěte, plnoletostí dítěte.

Pěstounská péče- příbuzenská

Pěstounská péče příbuzenská je pěstounskou péčí, kdy se děti ujmou pokrevní příbuzní a zároveň je nejrozšířenějším typem náhradní rodinné péče v České republice (70% z pěstounských rodin)⁷¹. Podle zákona má příbuzný dítěte přednost před jinými osobami. Pěstouny v tomto případě bývají nejčastěji prarodiče dítěte (asi v 60%) a zbytek jsou

⁶⁹ Zezulová, D., *Pěstounská péče a adopce*, Praha 2012, Portál., str. 149

⁷⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí*

⁷¹ Macela, M., Pemová T., Ptáček R., *Hlas dítěte v náhradní péči a jak mu naslouchat*, 2015 [virtuální knihovna], [cit. 2016-03-31] str. 45, dostupné na: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/151/>

ostatní příbuzní.⁷² Ze zákona mají k dítěti vyživovací povinnost, která na ně přechází, pokud tomu nemůžou dostát jejich rodiče. Dávky pěstounské péče vyplácené na základě zákona č. 359/1999 Sb., §47e, příbuzným mohou být přiznány na základě individuálního posouzení ze strany sociálního úřadu.

Oproti nepřibuzným pěstounům nemusejí příbuzní pěstouni podstupovat psychologická vyšetření, ostatní požadavky jsou na pěstouna kladeny stejně, právní bezúhonnost, zdravotní způsobilost a vhodné ekonomické podmínky. Povinnosti ve formě zákonného vzdělávání 24 hodin ročně si musí plnit pěstouni stejně. To bývá často problematické nejen u prarodičů, ale i ostatních příbuzných, zejména pokud se jedná o spolupráci při doprovázení rodiny ze strany profesionálů. Spojovacím článkem by se mohl stát kompetentní pracovník sociálního odboru, který by se věnoval specifičnosti příbuzenské pěstounské péče. Měl by se vyznačovat zvýšenou mírou empatie a trpělivosti vůči příbuzenským pěstounům při dlouhodobé spolupráci s rodinami. Na potřebě tohoto pracovníka se shodli účastníci XV. celostátního semináře *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*,⁷³ z řad klíčových pracovníků, kteří se věnují pěstounské péči vykonávané příbuznými dítěte.

Další důležitou povinností pěstounů je podporovat vztahy s biologickými rodiči. V některých případech může být snaha o udržování těchto kontaktů o to těžší, pokud jde o prarodiče pečující o vnoučce a mezi nimi a samotnými rodiči dítěte jsou vztahy napjaté. Neměli by přitom zapomínat, že v každém dítěti je půlka jejich genetické výbavy po matce a druhá půlka po otci. Další čtvrtina po babičce, čtvrtina po dědovi a tak dále.⁷⁴

Problémem, konkrétně u prarodičů, mohou být mezigenerační rozdíly, zmatení rolí (prarodiče – rodiče), vyšší věk a k němu zdravotní problémy. Naopak kladem příbuzenské péče je pro dítě zachování vazeb rodinného prostředí a znalost historie rodiny.

⁷² Matějček Z., Dytrych Z., *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*, Praha 1997, Grada, str. 37

⁷³ *Sborník z XV. Celostátního semináře „Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů“*, 2015, [virtuální knihovna], [cit. 2016-03-31] str. 41, dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/171/>

⁷⁴ Matějček Z., *Výbor z díla*, Praha 1999, Karolinum, str. 399

Poručnická péče

Je podobná pěstounské péči. Poručník pobírá stejné pěstounské dávky ze SSP, odměnu pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Poručníka ustanoví soud a poručník je zákonným zástupcem dítěte namísto rodičů dítěte, kteří svá rodičovská práva pozbyli, nebo je dítě osiřelé. Nevztahuje se na něj vyživovací povinnost. Pokud má dítě nějaký majetek, je poručníkovou povinností se o majetek do 18 let dítěte řádně starat a je povinen 1x ročně soudu předložit zprávu o výchově dítěte a správě majetku. Poručnictví zaniká stejně jako pěstounství zrušením soudem, smrtí, plnoletostí svěřeného dítěte. Poručnictví je podrobněji uvedeno v zákoně č.89/2012 Sb., občanský zákoník.⁷⁵

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu neboli profesionální, je zcela nově utvořený institut péče po novelizaci zákona č. 359/1999 o sociálně právní ochraně dětí, který vstoupil v platnost ke dni 1. lednu 2013. Krajský úřad eviduje pěstouny, kteří mohou vykonávat pěstounskou péči dětí na přechodnou dobu. Jsou to pěstouni, kteří podstoupili odborné posouzení ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí a zahrnují mimo jiné i údaje o charakteristice a počtu dětí, o které jsou schopni se starat. Dítě se umístí do péče přechodného pěstouna na základě rozhodnutí soudu na určitou dobu, po kterou se nemůže rodič dítěte o dítě postarat, nejdéle však na 1 rok. Účelem je rodinné prostředí pro dítě, které je důležité pro jeho citový vývoj a jistě i menší náklady ze strany státu než na ústavní péči. Přechodný pěstoun v evidenci pobírá plat, i když zrovna o žádné dítě nepečuje. Jeho měsíčním plat je 20 000,- korun českých. Z toho se odečítá sociální a zdravotní pojištění a záloha na daň.

Přesto si myslím, že musí být velmi náročné přijmout do péče dítě kdykoliv a ani nevědět, odkud pochází. Velmi často jsou to děti, které si nesou nějaký traumatický zážitek z původní rodiny nebo to můžou být malé děti s abstinenčními příznaky. Pěstoun musí být odolný po psychické stránce, nesmí k dítěti citově přilnout, až dojde k ukončení péče.

⁷⁵ Zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník

Jsem přesvědčena o tom, že se tato péče nedá dělat bez citu a lásky, i když na profesionální úrovni.

Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče

Pokud nemůže o dítě pečovat rodič nebo poručník, může dítě svěřit soud do péče jiné osoby. Tato péče nenahrazuje pěstounskou péči, nemá proto hmotnou podporu ze strany státu, pouze stát může nařídit vyživovací povinnost rodičům dítěte k rukám pečující osoby. Ostatní ustanovení o svěření dítěte do péče jiné osoby jsou uvedeny v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.⁷⁶

⁷⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM

Podle Reichla je „ *teoretický výzkum založen převážně na dedukci a používá metody analýzy a komparace pojmů, výroků...nahlíží je z teoretického hlediska a dochází k teoretickým závěrům.*“ Naproti tomu praktický výzkum „ *operuje s konkrétními údaji o jevech a procesech sociální skutečnosti, s informacemi získanými prostřednictvím určitých metod výzkumu a technik sběru dat...je neopakovatelný...mezi oběma typy existuje úzká spojení a oboustranná provázanost.*“⁷⁷

3.1 Cíle výzkumu

V teoretické první části práce byly vysvětleny pojmy jako rodina a její vliv na vývoj dítěte, funkce rodiny, biologické a psychologické rodičovství, včetně legislativní podpory dítěte a rodiny v České republice. Druhá část teoretické práce obsahuje historický vývoj náhradní péče o děti do dnešních dnů a to včetně současně platné legislativní podpory ze strany státu. V poslední kapitole je vysvětleno rozdělení náhradní péče na ústavní a rodinnou. Podrobněji je pak v kapitole rozlišena náhradní rodinná péče.

Praktická část je zaměřena na výzkum v pěstounských rodinách. Výzkum je proveden ve čtyřech rodinách, z nichž dvě rodiny jsou v příbuzenské pěstounské péči a druhé dvě rodiny mají děti v pěstounské péči nepříbuzenské. Cílem výzkumu je zjistit a popsat, jaký je život v těchto rodinách a hledání vzájemných kladů a záporů jednotlivých forem péče. Zda je vůbec možné tyto rozdílnosti najít.

⁷⁷ Reichel, J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, Praha 2009, Grada, str. 32

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké problémy či rozdíly se vyskytují v jednotlivých rodinách?

Dílčí otázky:

- Jaké jsou rozdíly v motivaci přijetí dítěte a sociální adaptace v rodině?
- Jaké jsou vzájemné vztahy mezi dětmi a jakou roli hraje biologická příbuznost?
- Jaké jsou klady a zápory jednotlivých forem péče?

3.2 Metody výzkumu a technika sběru dat

V praktické části provedu kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum má podle Reichla za cíl „zkoumat určitý prvek, proces, fenomén ad. v přirozených podmínkách, snažit se mu porozumět a vytvořit pokud možno jeho komplexní obraz.“⁷⁸

Hendl ho označuje za „pružný typ výzkumu“, protože můžeme doplňovat výzkumné otázky dle potřeby, průběžně během výzkumu, nejen na jeho počátku.⁷⁹ Také zdůrazňuje jeho výhodu v „získání hloubkového popisu případů, nezůstáváme jen na povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy“.⁸⁰

Výzkumným vzorkem jsou pěstounské rodiny, které jsou vybrané záměrným výběrem tak, aby splňovaly daná kritéria pro realizaci výzkumu. Jsou to pěstounské rodiny, které mají alespoň jedno dítě v pěstounské péči a zároveň alespoň jedno dítě biologické. Rodiny jsou vybrány tak, abychom mohli porovnat rozdílnosti příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče. Výzkum provádím u dvou rodin s dětmi v příbuzenské pěstounské péči a dvou rodin, které mají v pěstounské péči děti cizí. Výzkumný vzorek byl vybrán i vzhledem k věku dětí, aby byly schopné otázkám při výzkumu porozumět a adekvátně k jejich věku na ně

⁷⁸ Reichel, J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, Praha 2009, Grada, str. 62

⁷⁹ Hendl, J., *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*, Praha 2005, Portál, str. 50

⁸⁰ Hendl, J., *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*, Praha 2005, Portál, str. 53

i odpovědět. Dvě rodiny znám osobně, nebyl problém s navázáním kontaktu, další dvě rodiny jsem získala metodou sněhové koule.

Hlavní technikou sběru dat je zvolen polostrukturovaný rozhovor. Je vybrán z toho důvodu, že máme připravený okruh otázek, které pokládáme v libovolném pořadí. Podle Reichla je polostrukturovaný rozhovor „*rozhovor pomocí návodu, částečně řízený*“⁸¹. Otázky lze doplňovat a měnit podle aktuální potřeby tazatele a respondenta. Vedlejší, pomocnou technikou sběru dat je v některých případech použit dotazník, a to z důvodu vzdálenosti nebo časové zaneprázdněnosti respondentů. Otázky v dotazníku jsou otevřené, aby respondenti odpovídali svými myšlenkami a subjektivními pocity.

Rozhovory byly nahrávány se souhlasem informantů a následně přepsány doslovnou transkripcí. Následující text je zpracován pomocí techniky otevřeného kódování. Podle Reichla se jedná o „*rozčleňování množin a souborů údajů na dílčí celky, segmenty a jejich následné pojmenování a třídění, případně klasifikování a kategorizování*.“⁸²

Z etického hlediska výzkumu byly získány od respondentů informované souhlasy s využitím získaných dat pro účel bakalářské práce. Vzor souhlasu je vložen do přílohy práce.

V kapitole charakteristika rodin je využita vedlejší technika narativního rozhovoru s pěstouny. Ve všech čtyřech rodinách to byly ženy. Narativní rozhovor je převyprávění životních událostí, zážitků a příběhu⁸³ dané rodiny.

⁸¹ Reichel, J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, Praha 2009, Grada, str. 111

⁸² Reichel J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, Praha 2009, Grada, str. 165

⁸³ Reichel J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, Praha 2009, Grada, str. 111

3.3 Charakteristika rodin

1. Rodina: pěstounská péče příbuzenská, poručníci.

V rodině jsou otec 42 let, matka 43 let, vlastní děti, dva chlapci ve věku 17 let a 14 let. Ženě zemřela sestra, a tak se stali společně s manželem poručníky nezletilého synovce, nyní 11 let (v době přijetí do rodiny bylo chlapci 6 let). Chlapec neměl v rodném listě otce, vychovávala ho sama matka, vyrůstal ve společné domácnosti ještě se staršími sestrami, které měla žena z prvního manželství. V době úmrtí bylo jedné sestře 19 let a druhé 17 let, obě studentky. Protože chlapci v té době bylo pouhých 6 let a začal navštěvovat první třídu ZŠ, nemohly se o něj sestry starat, ujala se ho teta se strýcem. Chlapec se musel za příbuznými přestěhovat do nového města, asi 120 kilometrů vzdáleného od svého původního bydliště, nastoupit do nové školy a zvykat si na novou rodinu. Sestry zůstaly v místě trvalého bydliště a se svým bratrem byly v pravidelném kontaktu. V počátku adaptace v rodině se vyskytly u chlapce potíže, pěstouni vyhledali psychologickou pomoc přes svoji přidělenou sociální pracovníci OSPOD. Byla jim nabídnuta pomoc dětské psycholožky v neziskové organizaci poblíž bydliště. Celá rodina se účastnila pravidelných rodinných terapií, které pomáhaly chlapci odstranit jeho úzkosti, strach ze tmy a ze smrti své maminky, ale také společné adaptace všech členů v rodině. V rodině došlo k novému uspořádání sourozeneckých vztahů mezi dětmi, i když ti si byli vědomi, že nejsou sourozenci, nýbrž bratrance. Starší chlapci ho přijali mezi sebe hezky, rodiče se s nimi o nové situaci radili a ptali se i na jejich názor, zda jsou ochotni mezi sebe bratrance přijmout. Chlapec přišel do rodiny v době pro něj velmi důležité, při nástupu do 1. třídy základní školy. Během krátké doby si musel začít zvykat znovu na nový školní kolektiv, na novou paní učitelku a dokonce na nový styl výuky některých předmětů. Ve škole se jevil jako zakřiknutý a stranil se dětí i ve školní družině. Neměl moc kamarádů, těžko navazoval přátelství. Objevoval se u něj negativní postoj k volnočasovým aktivitám. Málokdy se pro něco nadchnul, u ničeho neměl velkou výdrž, na nic se netěšil. Nejraději trávil svůj volný čas doma a nudu nebo stres zaháněl jídlem. Po smrti maminky odmítal návštěvu hřbitova, nedokázal vysvětlit, čeho přesně se bojí. Pohřbu maminky se nezúčastnil. Hrob navštívil až v 10 letech a jen jednou, od té doby opakovaně odmítá hřbitov navštívit. V současné době je v rodině pět let. Ve škole si vedl velmi dobře, až do 5. třídy základní školy měl na vysvědčení vyznamenání. Úspěšně složil přijímací zkoušky na místní víceleté gymnázium

a stejně jako jeho bratrance, kteří s ním žijí v rodině, navštěvuje víceleté gymnázium. Stal se více otevřený k navazování přátelství, má několik stálých mimoškolních aktivit, jezdí rád na letní tábory, v kolektivu se stal oblíbeným a vyhledávaným společníkem, je veselý. Se sestrami se pravidelně vidá, vzájemně se navštěvují. Telefonují si, posílají si emaily, komunikují přes sociální sítě. Psychologickou pomoc již nemusela rodina vyhledat. Má také velmi hezký vztah se svojí babičkou (matkou svojí tety a matky) a ostatními členy rodiny matky. Často tráví prázdniny u svých tet s ostatními bratrance a sestřenicemi. O své mamince málokdy mluví, spíš skoro vůbec, jen když si občas vzpomene na nějaký zážitek s ní nebo když na ní vzpomíná jeho teta, nebo babička. Na svého otce se neptá. Se svojí starší sestrou má úmluvu, že jakmile ona dostuduje a bude mít k tomu vhodné podmínky, bydlení a práci, můžou bydlet společně. Těší se na to, i když ví, že to bude ještě nějaký čas trvat.

2. Rodina: pěstounská péče příbuzenská, prarodiče.

V rodině jsou pěstouni manželé, prarodiče dětí. Muži je 66 let a je ve starobním důchodě, ženě je 62 let a již je v předčasném starobním důchodu, kvůli zdravotním potížím. Mají dvě dcery 42 let a 39 let. Starší dcera je z manželčina prvního manželství, druhá dcera je již společná. Manžel si starší dceru osvojil, otec dívky dal svolení, byl rád, že nemusel platit výživné, o dítě nejevil zájem. Dívka dlouho nevěděla, že otec, který jí vychovává, není jejím biologickým otcem. Podle rodičů mezi dívkami nikdy nedělali žádné rozdíly. Dívka se o vlastním otci dozvěděla až během základní školy. Podle rodičů to byl pro ni šok, ale mysleli si, že se s tím časem vyrovná. Asi kolem 13. roku začaly podle rodičů první viditelné výchovné obtíže. Začal se zhoršovat její školní prospěch a projevila zájem poznat svého biologického otce. Otce navštívila jednou během prázdnin po skončení základní školy před nástupem na střední školu. Domů jezdila na víkendy, jinak byla přes týden na internátě. V té době měla s rodiči výrazné konflikty, z internátu byla podmíněčně vyloučena za porušení školního řádu. Po maturitě nastoupila do zaměstnání, ale nechtěla bydlet doma s rodiči, a tak si našla bydlení na ubytovně ve městě. Domů kvůli konfliktům jezdila čím dál méně, komunikovala převážně jen s mladší sestrou, s biologickým otcem se párkrát ještě sešla. Ke zlepšení vzájemných vztahů mezi dcerou a rodiči došlo v době během jejího těhotenství, a protože neměla kde bydlet, rodiče jí navrhli, aby se vrátila domů. S otcem svého dítěte se rozešla, nepracoval a žil ze sociálních dávek na ubytovně. O narozenou dceru neměl zájem, výživné neplatil, protože neměl žádný stálý příjem. S péčí o dceru pomáhali hlavně prarodiče. Po nástupu zpět do zaměstnání se údajně začala

stýkat znovu s bývalým partnerem, otcem dcerky, ale pouze mimo domov svých rodičů, tam měl otec dítěte zákaz vstupu. Podle názorů svých rodičů nechávala péči o svoji dcerku stále častěji na nich. Chodila do práce a několikrát se stalo, že nepřišla domů, jen zavolala, že přijde až druhý den z práce. Někdy se ale neukázala i pár dní, zpočátku o ni měli rodiče starost, postupně se však dozvídali, že je stále častěji vidána ve společnosti různých mužů v restauračních zařízeních. O dcerku se přestávala starat a nakonec se podílet i finančně, protože ji vyhodili z práce. Nastěhovala se na ubytovnu za přítelem a dcerku nechala dobrovolně u prarodičů. Komunikovala s nimi převážně po telefonu, často prý opilá. Před zápisem holčičky do první třídy kontaktovali rodiče matku, z důvodu podepsání dokumentů pro zahájení školní docházky dívky a dozvěděli se, že je opět ve vysokém stupni těhotenství. Kdo je otcem dítěte nedokázala určit, žila na různých místech ve městě bez trvalého bydliště. Prarodiče kontaktovali sociální odbor a sdělili jim danou situaci. Na návrh OSPOD jim byla holčička svěřena do pěstounské péče. Po porodu s dítětem matka odešla zpět k rodičům, po třech měsících se ale vrátila ke svému dřívějšímu životnímu stylu. Rodiče získali i druhou vnučku do pěstounské péče. Dcera s nimi neudrhuje žádné kontakty. Vnučkám je v současnosti 18 a 12 let, obě dvě bydlí u prarodičů, chodí do školy. Jejich mladší dcera žije ve spokojeném partnerské vztahu a vychovává svoje dvě děti. Rodiče se trápí výčitkami, hlavně matka, která nechápe, že jedno z dětí vede takový nezodpovědný život a další dítě je bezproblémové.

3. Rodina: pěstounská péče nepříbuzenská

V rodině je pěstounka 57 let a manžel 59 let, který oficiálně není pěstounem. Manželé se seznámili, když měla žena požádáno o pěstounskou péči a byla již v řízení. Společně podstoupili poslední psychologická vyšetření a účastnili se povinného vzdělávání s tím, že pěstounem bude pouze žena a muž jako osoba spolupodílející se na výchově dítěte ve společné domácnosti. Oba dva měli již za sebou jedno manželství. Společnou domácnost s nimi sdíleli v té době pouze děti ženy. V té době dcera ve věku 15 let a druhá dcera 24 let, pětadvacetiletý syn již bydlel samostatně. Muž měl z prvního manželství syna 24 let a dceru 23 let, ti s nimi nebydleli, pouze je příležitostně navštěvovali. Nejdříve bydleli ve městě v bytě, asi po třech letech po svatbě se přestěhovali po rekonstrukci domu na vesnici, nedaleko města. Po ukončení přípravy žadatelů pro pěstounskou péči čekali na vyhledání vhodného dítěte do pěstounské péče. Podle ženy asi po 3-4 letech čekání je zkontaktovali pracovníci sociálního úřadu a předali informaci ohledně vhodného chlapce do pěstounské péče z dětského domova. Za chlapcem se nejdříve vypravili do dětského

domova na návštěvu (asi 2x), a potom vzali chlapce na vánoce na návštěvu k nim domů. Chlapci bylo v té době asi 8 let a byl v dětském domově umístěn společně se svojí starší sestrou, které bylo asi 13 let. Pěstounka se dozvěděla od ředitele z dětského domova, že sourozenci byli společně již umístěni do pěstounské rodiny, ale z nějakého důvodu si s pěstouny neporozuměli a nevyhovovali, a tak se po tři čtvrtě roku vrátili zpět do dětského domova. Starší sestra projevila přání zůstat v dětském domově, nechtěla do žádné nové rodiny, proto přistoupili k náhradnímu řešení situace a rozhodli se v zájmu chlapce sourozence rozdělit a umístit do vhodné rodiny alespoň jeho, protože potřeboval podle odborníků individuální péči. Pěstounka si chlapce nejdříve vzala do předpěstounské péče, o které, před novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, rozhodl OSPOD. O svěřeni chlapce do pěstounské péče rozhodl soud, protože chlapci zemřela matka a otec dal souhlas k pěstounské péči. Pěstounka se zmínila o nedostatečných informacích z dětského domova, které se týkaly například historie rodiny, nebo to, že chlapec pobíral sirotčí důchod, který byl po celou dobu vyplácen dětskému domovu. Přitom dávka náležela chlapci na úhradu běžných potřeb, které hradila pěstounka s manželem z vlastních zdrojů. Chlapce přebírali s plenami na noc, protože se pomočoval i během dne. Pomočování řešili dlouhodobě, u psychologa i na urologii, po delší době se jim podařilo problém vyřešit. Chlapce popisují jako neznalého běžných hygienických návyků, s absencí sociálních zvyklostí. Dále jako hyperaktivního, nesoustředěného. Postupně s chlapcem vyhledali psychologickou a psychiatrickou pomoc, při problémech na základní škole i pomoc kurátora, velmi kladně hodnotí pěstounka pobyt ve SVP. Pozitivně hodnotí přístup ředitele základní školy k této věci.

Letos bude chlapci v květnu 18 let, bude tedy plnoletý a v současné době studuje teprve druhý ročník střední průmyslové školy, protože nastoupil na základní školu o rok později. Pěstounka i s manželem jsou ochotni chlapci poskytnout nadále domov a zázemí, pokud chlapec bude dodržovat stanovená pravidla. Jedině tak je možné nadále jejich společné soužití. V obou manželech má tedy velkou oporu a záleží na chlapci, jak s jejich láskou a důvěrou naloží.

4. Rodina: pěstounská péče nepříbuzenská, poručníci.

Pěstouny jsou oba dva manželé v rodině. Pěstounka ve věku 48 let a pěstoun ve věku 46 let. Společně mají biologické dvě děti, dceru nyní ve věku 26 let a syna ve věku 21 let. Do pěstounské péče přijali před deseti lety dvojčata chlapce ve věku šesti let. V té době bylo jejich biologické dceři 16 let a studovala střední školu mimo své bydliště, bydlela

tedy přes týden na internátě a domů se vracela na víkendy a školní prázdniny. Podle pěstounky byla v té době velmi samostatná a zodpovědná. Po ukončení střední školy žila ihned mimo společnou domácnost, žila v partnerském vztahu a v 18 letech se jí narodilo první dítě. Ve 21 letech se jí narodilo druhé dítě a zároveň se za otce svých dětí provdala. Žije ve stejné vesnici jako rodiče a velmi často se navštěvují. V domácnosti s rodiči bydlí stále biologický syn, kterému bylo v době přijetí dvojčat 11 let. Právě on trávil nejvíce času s novými sourozenci, měli společný pokoj. Nyní bydlí v pokoji po starší sestře. Podle pěstounky má s nimi starší bratr silný vztah právě proto, že s nimi trávil nejvíce času. Podle jejího názoru má s nimi hezký vztah, mnohem lepší, než mají chlapci mezi sebou navzájem. Chlapci byli umístěni v dětském domově, na základě ohlášení sociálnímu úřadu, že jsou děti opuštěny svými rodiči. Chlapci mají ještě biologickou sestru mladší o 5 let. Děti se nacházely v péči nepříbuzenské osoby rodičů, kamarádky a spolupracovnice otce. Ta se o děti starala, když je drogově závislá matka opustila. Když se ztratil i otec, paní nahlásila, že má u sebe tři děti, o které se nezvládne postarat. Chlapci byli umístěni do dětského domova a nabídnuti do pěstounské péče. O pěstounskou péči děvčete zažádala a do péče jí získala paní, která se o děti starala. Díky pěstounce chlapců, která pěstounku dívky sama zkontaktovala, jsou chlapci s biologickou sestrou v kontaktu. Na první návštěvu (dvoudenní) jela celá rodina společně, včetně dětí. Návštěva proběhla jen jedna, brzy potom byli chlapci do rodiny umístěni. Pěstounka zmiňuje, že jim při předávání chlapců do péče bylo sděleno, že jeden z chlapců potřebuje na noc plenky. Podle jejího názoru plenky nebyly nutné, odstranily je hned třetí den. Ze strany vedení dětského domova byl chlapcům doporučen odklad nástupu do základní školy a pro jednoho z nich dokonce vhodnost umístění do speciální školy. Pěstounka se s tím nesmířila a chlapcům se díky společné péči rodiny podařilo dohnat rozdíly. Po deseti měsících v rodině mohli chlapci nastoupit do běžné základní školy. S chlapci vyhledali pomoc v pedagogicko-psychologické poradně z důvodu diagnostiky poruch učení, u jednoho z chlapců byla diagnostikována dysgrafie, u druhého dyslexie. Navštěvovali logopedii a psychologa. Pěstounka kladně hodnotí pobyt jednoho z chlapců v SVP. Jako doprovázející organizaci si pěstouni zvolili neziskovou organizaci z důvodu, že jednomu z chlapců se podařilo navázat vztah důvěry s pracovníci centra. Pěstouni se zmínili, že navázání důvěry a respektu k této pracovníci je pro chlapce velmi důležité kvůli jeho výchovným problémům. Chlapci mezi sebou navzájem nemají hezký vztah, jako malí se podle pěstounky hodně prali a vyústilo to až v šikanu ve škole a doma. Podle pěstounky se to věkem lepší, přesto se chlapci těší, až

z domova odejde i starší biologický syn pěstounů a oni budou moci být v pokojích samostatně. Pěstounka se sama zmínila o nedostatečnosti informací a chybné diagnostice chlapců po převzetí z dětského domova. Podle odborníků, kteří chlapce vyšetřili, může za jejich chování především ADHD a hyperaktivita. Pěstounka se domnívá, že poruchy chování byly diagnostikovány odborníky mylně, že se jedná spíše o deprivací projevy, následky vzniklé citovou deprivací. Pěstounka se nespolehá pouze na povinné vzdělávání pěstounů na základě zákona č. 359/199 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ale sama se na základě vlastních zkušeností s pěstounskou péčí rozhodla studovat dálkové studium Sociální pedagogiky na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. V současné době pracuje na bakalářské práci, ve které se zabývá otázkou citové deprivace u dětí, které prošly ústavní péčí.

3.4 Rozhovory

Rozhovory jsem měla možnost provádět ve třech případech přímo v rodinách. Atmosféra byla přátelská, každý z informantů odpovídal na otázky v soukromí, včetně dětí, bez účasti dalších osob. Všechny rozhovory byly se souhlasem nahrávány a následně přepsány. Dospělí byli sdílnější a délka rozhovoru se pohybovala v rozmezí 20 - 45 minut, u dětí to byla doba kratší, průměrně 15 minut. Jen jeden rozhovor byl veden s pěstouny v kavárně, a protože z důvodu větší hlučnosti v místnosti nebylo možno nahrávat, byl rozhovor ihned zaznamenáván písemně. Nikdo neřekl přímo, že by mu otázky byly nepříjemné a že mi na ně nebude odpovídat. Sdílnější byly více ženy, možná proto, že se nestydí sdělovat svoje pocity, muži jsou asi více uzavřeni. Ve třech rodinách ze čtyř, přišlo dítě (dětí) do rodiny po šestém roku věku, to je zajímavé mimo jiné i z hlediska uspořádání sourozeneckých vztahů. Křestní jména jsou kvůli anonymitě informantů v textu pozměněna.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké problémy či rozdíly se vyskytují v jednotlivých rodinách?

Vedlejší výzkumné otázky:

Jaké jsou rozdíly v motivaci přijetí dítěte a sociální adaptace v rodině?

Jaké jsou vzájemné vztahy mezi dětmi a jakou roli hraje biologická příbuznost?

Jaké jsou klady a zápory jednotlivých forem péče?

3.5 Vyhodnocení dat

Jaké jsou rozdíly v motivaci přijetí dítěte a sociální adaptace v rodině?

Motivace pro přijetí dítěte do rodiny jsou rozdílné. Zatímco u příbuzenské pěstounské péče to bylo rozhodnutí, které si vyžádala aktuální situace a z pocitu povinnosti. **Rodina č. I.**, onkologické onemocnění a smrt matky dítěte: „*no, slíbila jsem jí, že se o něj postarám, když by se s ní něco stalo...no a pak nezbyvalo nic jiného, než slib dodržet*“. **Rodina č. II.**, závadné chování matky, zanedbání péče: „*nemohla jsem se na to dívat, jak ten svůj život vede, byla by mi za ni, kolikrát hanba...co by tomu řekli lidi, kdybych se o vlastní vnoučata nepostarala?*“ U cizích pěstounů předcházelo přijetí dítěte, dlouhá a náročná příprava celých rodin, včetně psychologických vyšetření a přípravného povinného vzdělávání. Motivací u **rodiny č. III.**, bylo rozhodnutí pěstounky: „*že chci někomu pomoci...že to dává mému životu smysl, protože přijít z práce a najíst se, to je pro mě málo...že on určitě pak může mít lepší předpoklady pro samostatnej život, než v dětském domově.*“ **Rodina č. IV.**, přijetí dítěte plánovali, měli chuť a využití prostoru, chtěli další děti, protože starší dcera už byla samostatná. Chtěli i kvůli synovi, aby mu dopřáli sourozence přiměřeně k jeho věku.

Na otázku přijetí dalšího dítěte do rodiny odpověděli příbuzní pěstouni negativně. **Rodina č. II.**, pěstounka: „*už jsme staří a bojíme se, jestli by nám síly ještě stačily*“ a **rodina č. I.**, pěstoun: „*cizí ne, ale kdyby to bylo v rodině a bylo by to potřeba, tak jo.*“ Naopak v rodinách nepříbuzenské pěstounské péče odpověděli pozitivně. V **rodině č. III.**, pěstounka sdělila, že jsou již „spárovaní“ s 11 letým chlapcem, který je v současné době v dětském domově a pokud vše dobře dopadne, bude k nim do rodiny do pěstounské péče umístěn na konci školního roku. V **rodině č. IV.**, by o dalším dítěti uvažovali, v konkrétním případě o holčičce, kterou pěstounka měla možnost osobně poznat díky své práci v azylovém centru. Holčička je v současné době v Klokánku, ale bude pravděpodobně umístěna společně se svými sourozenci do jedné rodiny. Pěstounka říká: „*jinak už máme splněno*“, od biologické dcery již mají vnoučata a užívají si prarodičovské role.

Sociální adaptace dítěte v nové rodině probíhala různě. V **rodině č. I.**, byl chlapec zvyklý pobývat občas na návštěvách u příbuzných i v době hospitalizace maminky v nemocnici. Po smrti maminky tam rovnou zůstal. Rodinné prostředí tedy pro něj nebylo úplně neznámé. Přesto jedno z biologických dětí říká: „*Nebral jsem ho jako člena rodiny, jako že*

by tu měl být s náma v budoucnu, že tu bude jako bratr, to vůbec...bral jsem ho jako návštěvu“. Pěstoun: „změnil se hodně, není takovej rozmazlenej a vzteklej, ale možná je to taky věkem, že dorostl...zapadl dobře“. Pěstounka: „znala jsem ho od miminka...i když to byl malej vzteklounek a na můj vkus i rozmazlenec, trvalo mi, než jsem se s ním srovnala, jiná výchova a tak... hodně se srovnal, přizpůsobil, i když to nebylo lehký a ideální“.

V **rodině č. II.**, děti vyrůstaly, s pěstouny se znaly od narození jako s prarodiči, neproběhla zde žádná změna ohledně rodinného prostředí.

V **rodině č. III.**, pobýval chlapec nejdříve na návštěvách, pěstounka říká: „snažil se udělat dojem...když neměl to svoje...tak si tu pozornost i vyžadoval...do všeho mlátil a skákal a neposlechl“. Po převzetí z dětského domova do pěstounské péče říká: „neměl zvládnutý hygienický návyky, pomočoval se...bezcitnej...neměl žádný morální zásady...co se má a nemá...že se neberou jiným věci...policajtům lhal, kde bydlí... ty návyky do těch deseti se pak těžko dohání“. Vyhledali odbornou pomoc, pěstounka: „my jsme pořád někam docházeli, začli jsme v pedagogickopsychologické poradně, u psychologičky...ve škole měl delikty, třeba něco zapaloval...řekla jsem, že to zatěžuje rodinu a že už ho nechceme...kurátorka navrhla, aby šel do SVPěčka...já jsem si odpočinula, uklidnila, on dostal rozum...pak zobal Retalin, takže k psychiatrovi, ADHD...na ZŠ to bylo divočejší, zvláštní rady kvůli němu... teď už si nestěžují.“ Chlapec při dotazu na vzpomínky na návštěvy pěstounů a jeho příchodu do rodiny říká: „když jsem v tom dětském domově byl, tak jsem se dozvěděl, že za mnou má někdo přijet...oni mi to neřekli, že jsou to moji pěstouni...nevěděl jsem, kdo to bude...byl jsem zmatenej...a když jsem přišel semka, tak jsem byl zvyklej, byl jsem hodně stěhovanej sem a tam...vůbec jsem si nijak nepředstavoval, že bych tady byl až doted'ka a že se ze mě stane to co ze mě vlastně teďka je...strašně děkuju mámě, že přestože já takhle kličkuju, tak ona mě dokáže umírňovat, že mi ukáže ten směr...“.

V **rodině č. IV.**, nejdříve proběhla také návštěva v dětské domově. Jedno z dvojčat bylo komunikativnější, chlapec si sedl na klín k biologické dceři a návštěvu si užíval. Druhý z chlapců si rodinu nejdříve prohlížel a oťukával, druhý den se více otevřel. Po převzetí dvojčat do pěstounské péče, pěstounka říká: „bylo to hodně náročný, nebyli jsme připraveni na Martinovy reakce, reagoval afektem na frustrace...na cestu domů jsme dostali pro Pavla plenky, prý na noc...po třech dnech jsme je odložili...brali si všechno bez dovolení...nebrali ohledy jeden na druhýho, ani na nikoho jinýho v rodině...nedělili se, všechno koukali hned sníst...neuznávali soukromí druhých, lezli do věcí...Z dětského

domova si je přebírali s tím, že nenastoupí do běžné základní školy a měli již odklad. Martin měl dysgrafii, Pavel dyslexii. Docházeli do pedagogicko psychologické poradny, na logopedii, byla diagnostikována ADHD. Díky péči pěstounů chlapci po deseti měsících pobytu v rodině nastoupili do první třídy běžné základní školy. Biologický syn pěstounů vzpomíná na první setkání se sourozenci takto: *„naše první setkání proběhlo v naprostém pořádku, sourozenci působili ustrašeně a stydlivě...doma zprvu trochu obtížně, ale to se časem vytratilo samo, nějaké ty špatné chvílky samozřejmě také proběhly, ale to je myslím normální“*.

Jaké jsou vzájemné vztahy mezi dětmi a jakou roli hraje biologická příbuznost?

V jednotlivých rodinách jsem se ptala na vzájemné vztahy mezi dětmi, jak to vnímají děti a potom zpětná vazba z pohledu pěstounů. Dále mě zajímal názor na přijetí dítěte (dětí) ze strany pěstounů rodičů, zda je tam nějaký rozdíl u biologických dětí a dětí přijatých. Včetně otázky, jak přijaté děti oslovují pěstouny.

V rodině č. I., pěstounka odpověděla: *„teta a strejda...on mámu měl, jen jí teď zastupuju, nenahrazuju...lepší je termín rodiče zastupující, ne náhradní...jako zákonný zástupce...bojím se o něj, mám o něj starost, aby se mu nic nestalo, mám ho ráda ...ale prostě trochu jinak než ty dva vlastní...cítila jsem se provinile, než jsem si to přiznala...kluci ho přijali mezi sebe moc hezky...myslím si, že se berou jak bratři navzájem“*. Pěstoun říká: *„tak pořád je to synovec, není to syn, k synům mám trochu jiné vztah...myslím, že dobře, v pohodě, vzali ho mezi sebe...nedělají mezi sebou rozdíly“*. Biologický starší syn: *„myslím si, že u obou to mám, jakože stejný, i když k Ríšovi (biologický bratr) mám blíže věkově, tak asi o něco bližší vztah máme, ale nerozlišuju to jako, když o nich mluvím, tak říkám dva bráchové“*. Biologický mladší syn: *„No, tak rozdíl mezi nima fakt je, Tadeáš je teda můj bratr a on je bratranec...ale máme spolu dost dobrý vztahy...oba dva jsou už teďka nastejno“*.

Rodina č. II. pěstounka odpověděla: *„jsme od malička babička a děda, jinak to vlastně ani nejde...a holka už byla velká, studovala na vejšce, přes týden byla stejně na koleji, takže jí malá říkala teto, už od začátku, nemají sourozeneckej vztah...dneska už je zase jiná doba a tak se někdy přistihnu, že se chovám jako babička a ne jako matka...že bych měla být někdy trochu přísnější“*. Starší vnučka: *„říkám jim babi a dědo...někteří spolužáci mají taky starší rodiče, není to v dnešní době úplně neobvyklý, takže mi to zas až tak divný“*

nepřišlo, spíš mi to vadilo na základce, když spolužáci říkali co mamka a tatka a já o nich nemohla říct nic, protože se mnou nebyli“.

Rodina č. III., pěstounka říká: *„já jsem máma a on je strejda...tatu měl“.* Se svojí biologickou rodinou se chlapec stýká podle slov pěstounky: *„vijou o sobě, tata si ho bere, bylo pravidlem, v létě chvílku, na vánoce chvílku...se sestrou přes fejsbůk, email, telefon“.* S biologickými dětmi pěstounky, které jsou už nyní dospělé a žijí mimo společnou domácnost, je v kontaktu při návštěvách, rodinných oslavách. Pěstounka říká: *„tím že už jsou vlastně z domu, žije Pavel vlastně sám, jako jedináček...tenkrát žila doma jen nejmladší dcera Pavlína. Pěstounka: „děti tenkrát říkaly, tvoje rozhodnutí, tvůj život...vzali to s nadhledem...třeba kolikrát Adam (nejstarší biologický syn) nechápal, že něco řešíme, třeba že je nespolehlivej, omlouvá ho...když třeba letos na něj dohlížela Pavlína a my byli na dovolený, volala, co má dělat, že Pavel nepřišel, tak jak slíbil...nejvíc si asi rozumí teď s bráchou Adamem, jako kluci“.* Přijatý chlapec Pavel: *„kontakt s vlastní sestrou mám, fejsbůk a smsky občas...taky mě za ní strejda vzal, když jel na závody někam poblíž...to bylo fajn...naposledy jsem se s ní viděl předminulej rok, když si nás vzal tatka všechny dohromady...nejblíž tady doma, jsem si byl s nejmladší sestrou Pavlínou, protože tady ještě bydlela...nějaký konflikty byly...jenom řekla, že se jí to nelíbí, takový demokratický řešení...ted' teda poslední dobou se vídám víc s Adamem, jak bydlí blíž...já jsem byl zvyklej z dětskýho domova, že byli kolem mě furt děcka“.* Nejmladší biologická dcera pěstounů Pavlína: *„vycházeli jsme a vycházíme vcelku dobře, co si pamatuji, tak mi vadilo, že nechodil domů včas, když jsem na něj měla dohlížet...řešila jsem to pouze domluvou...vídáme se, když přijedu k rodičům...nikdy si k němu ale nevytvořím takové pouto, jako k vlastním sourozencům...přece jenom je mezi námi věkový rozdíl (mezi mými sourozenci a Pavlem ještě větší) a většinu času jsme nebyli doma“.*

Rodina č. IV. pěstounka: *„mami, tati, úplně spontánně, došlo k tomu z jejich iniciativy, asi po měsíci, co byli doma...přijala jsem je úplně stejně jako ty svoje děti...rozdíly nevidím a nedělala jsem je...nevidím ani rozdily, že by je děcka dělaly mezi sebou...naopak dvojčata mezi sebou mají hodně špatný vztah, hodně se rvali...na výlety jsme jednu dobu nemohli chodit společně, protože všem to svými útoky a vyváděním znechutili...v paté třídě došlo k šikaně, spolužáci šikanovali Martina, k agresorům se přidal i brácha Pavel, dokonce to pokračovalo i doma...řešení bylo dát je do nové školy, každého do jiný třídy“.* Naopak lepší vztah mají s biologickými dětmi pěstounů. Bratr Jan má u nich autoritu a respekt. Rozumí si i s dcerou Monikou, Martin rád a často hlídá její děti. S biologickou

rodinou jsou v kontaktu pouze s vlastní mladší sestrou, která je také v pěstounské péči. Pěstounka: „*viděli se se sestrou jednou vloni, ale jinak jsou v kontaktu přes sociální síť a telefon*“. Biologický syn pěstounů Jan říká: „*můj vztah dnes je naprosto stejný jako vlastním sourozencům...samozřejmě konflikty proběhly, někdy domluva nepomohla...takže výchovná facka, jakožto ode mne staršího bratra také proběhla.*“

Jaké jsou klady a zápory jednotlivých forem péče?

Pěstouni cizí zmiňují nedostatečné informace ohledně biologických rodičů a rodiny, které získaly při převzetí dětí z ústavní péče. Většinu informací ohledně biologické rodiny si zjišťovali postupně během pobytu dětí v rodinách sami. Pěstounka z **rodiny č. III.**, nahlédnutím do spisu na úřadě zjistila chlapcovy poměry v rodině, alkohol, zanedbání péče a další nevlastní sourozence z otcovy strany, které jsou také v ústavní péči. Také v **rodině č. IV.**, si pěstouni postěžovali na minimální informace podané rodině a matce při převzetí dvojčat do pěstounské péče. Že mají chlapci mladší sestru, se dozvěděli až časem. Sami pěstounku s dívkou vyhledali a oslovili, aby měli sourozenci vzájemný kontakt. V rodinách příbuzných pěstounů byl alespoň jeden z rodičů znám, v případě obou rodin pouze matka, otec nebyl v rodných listech dětí uveden.

Děti, které jsou u příbuzných pěstounů, neprošly ústavní péčí, do rodin byly umístěny rovnou, v případě **rodiny č. I.**, chlapec rodinu znal z návštěv a krátkých pobytů v čase mamčininy nemoci. V případě **rodiny č. II.**, u prarodičů děti vyrůstaly ihned. Proto bylo rodinné prostředí pro ně známé. Ale děti v rodinách u cizích pěstounů byly z původních biologických rodin odebrány kvůli zanedbání péče, opuštění dítěte, alkoholu a drogové závislosti. Děti byly umístěny v ústavní péči, v **rodině č. III.**, byl dokonce jednou chlapec vrácen z pěstounské rodiny a umístěn znovu do nové.

Žadatelé o pěstounskou péči procházejí povinnou přípravou ve formě vzdělávání a psychologických vyšetření. V případě pěstounů příbuzných se řeší péče o děti v krátkém čase a pěstouni nejsou nijak vzděláváni. Po novele zákona č. 359/1999 o sociálně - právní ochraně dětí, platné od ledna 2013 jsou ale povinni se vzdělávat 24 hodin ročně všichni pěstouni, bez rozdílu, zda jsou v příbuzenské pěstounské péči nebo cizí. Na otázku povinného vzdělávání říká pěstounka z **rodiny č. I.**, „*já s tím problémem nemám, ale musí být smysluplné a né, že mě bude školit nějaká slečna těsně po škole a ještě k tomu bezdětná, máme vlastní děti , v tom máme asi víc praxe, nežli ona...když něco potřebuju vědět, najdu si to sama, nastuduju, případně požádám stejně radši odborníka*“. A pěstoun: „*no, když*

máme vlastní děti, tak si myslím, že by to nemuselo být, mělo by to být dobrovolný...nějaký školení mi stejně nepomůže, ale spíš vědět, na koho se obrátit v případě, že to potřebujuem“.

Pěstounka z **rodiny č. II.:** *„no někdy je to zajímavý, že můžeme sdílet podobný zkušenosti, že v tom nejsme sami...ale jinak si myslím, že už jsme děcka vychovali, že něco o výchově víme.“*

Pěstounka z **rodiny č. III.:** *„určitě je to dobře si myslím, určitě jo, každé si vybere témata...jen si myslím, že by mohli víc rozpustit větší objem peněz pro ty děcka.“*

Pěstouni z **rodiny č. IV.,** se shodují na tom, že je to určitě potřebné, ale hodně závisí právě na kvalitě školení, doprovázející organizaci a nabídce témat. Pěstounka: *„taky si musí i lidi navzájem lidsky sednout a porozumět, naladit na stejnou vlnu“.* Pěstoun: *„vybírám si zajímavý přednášky k tématu jako ADHD, poruchy učení, výchovné problémy“.* Pěstouni volí i společné víkendové školení, jen jim vadilo nucení ke společným aktivitám nebo zážitkovým metodám.

4 ZÁVĚR

Cílem výzkumu bylo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku:

Jaké problémy či rozdíly se vyskytují v jednotlivých rodinách?

K odpovědi mi napomohly vedlejší výzkumné otázky:

Jaké jsou rozdíly v motivaci přijetí dítěte a sociální adaptace v rodině?

Jaké jsou vzájemné vztahy mezi dětmi a jakou roli hraje biologická příbuznost?

Jaké jsou klady a zápory jednotlivých forem péče?

V rodinách příbuzenské pěstounské péče byla prvotní motivací pro přijetí povinnost postavit se k dané situaci v rodině, která potřebovala být řešena ihned. Zatímco v pěstounských rodinách nepříbuzenských bylo motivací někomu pomoci a dát mu tím lepší šanci uspět v budoucím životě. K rozhodnutí předcházela dlouhá úvaha a také odborná, povinná příprava k přijetí. Sociální adaptace v rodinách probíhala také odlišně. V příbuzenských rodinách děti přecházely do rodiny z návštěv buď plynule, nebo tam již pobývaly od narození. Prostředí jim bylo tedy důvěrněji známé a neměly větší problémy s adaptací, zatímco u nepříbuzenských rodin nebyly rodiny připraveny na problémové chování dětí, chyběly jim důležité informace o dětech a o biologické rodině při předávání z ústavní péče. Pěstouni častěji vyhledávali odbornou péči dětí, uvítali by větší podporu doprovázejících organizací. To se týká i rozdílu při povinném vzdělávání, které si musí splnit příbuzní pěstouni i nepříbuzní. Příbuzní pěstouni mají menší chuť dále se vzdělávat. Naopak cizí pěstouni vidí v dalším vzdělávání přínos. V přijetí dítěte a rodičů navzájem jsou rozdíly v tom, že v příbuzenské péči se vztahy nemění. Stále jsou teta a strýc nebo babička a děda, i když děti vychovávají namísto rodičů. U prarodičů se role vzájemně prolínají a dochází zde ke střetu role rodičovské a prarodičovské. Vztahy mezi sourozenci jsou také různé, někde jsou hranice vlastního a nevlastního sourozence smazány a děti se navzájem vnímají jako sourozenci a nerozlišují biologickou příbuznost. Většinou to bylo v rodinách, kde děti sdílejí společný pokoj a jsou spolu každý den. Kde byly děti od sebe vzdálené věkově a dojížděly třeba na internát, nebo na vysokoškolskou kolej, tam si děti nevytvořily tak silné pouto, jako k vlastnímu sourozenci.

Důležitou shodou u všech pěstounů ve výzkumu je, že žijí v partnerském vztahu (v manželství). Je to příznivé pro vývoj dítěte z důvodu vytvoření si citové vazby ke druhému člověku hned po matce, tedy k otci a může jít o otce náhradního, strýce nebo

dědečka. Význam se přikládá zejména době dospívání a pozvolnému osamostatňování se mimo rodinu.⁸⁴

S tím souvisí podpora dítěte po 18. roku života, ve které se všechny pěstounské rodiny také shodují. Protože pokud v této době děti již nestudují, opouští v tomto věku ústavní péči. Většinou nemají kam jít, a proto se tak mohou ocitnout zpět v nefunkčních rodinách, odkud byly v dětství odebrány. Nebo končí na ulici a jsou vystaveny nežádoucím patologickým jevům. Chybí jim vzor rodičů a bez opory a podpory rodiny mívají velké problémy si najít nejenom bydlení a práci, ale i založit si rodinu. Často pak opakují stejné chyby jako jejich rodiče a jejich děti mohou vyrůstat v neúplných rodinách nebo dokonce v ústavní péči.

Pěstounka z **rodiny č. III.**, říká: *„to dítě si myslím, nese přes dvě generace nějaký ty poměry, v tom domově nemáš dítě, který by mělo normální rodinu, bezproblémový rodiče a tak...ty děti to mají v sobě, ty děti za to nemůžou...bude mu 18 let, takže mu říkáme, když to bude fungovat...taky tady může být u nás...pokud to bude neúnosný, tak se musí starat sám“.*

Bakalářská práce by mohla být v praxi přínosem pro budoucí pěstouny, kteří se pro pěstounskou péči teprve rozhodují. Zdrojem informací může být pro pěstounské rodiny, které již děti v péči mají a získají tím náhled do života jiných rodin. Jako inspirací může být práce pro pracovníky sociálních odborů a doprovázejících organizací, kteří jsou s pěstouny v přímém kontaktu. Právě jim by mohly být poznatky z praktické části práce nápomocny, třeba při sestavování individuálního plánu dítěte, nebo při plánování povinného vzdělávání a školení pěstounů se zaměřením na jejich aktuální potřeby a požadavky.

Cílem práce bylo popsat a najít rozdíly mezi pěstounskou péčí příbuzenskou a pěstounskou péčí cizích osob. Přes některé rozdíly, které z provedeného výzkumu vplynuly, zůstává shoda v tom, že pro dítě a jeho další život je rodina velmi důležitou institucí, bez rozdílu

⁸⁴ Janoško, P., Neslušanová, S., *Škola s inkluzívnou klímou*, Ružomberok 2014, Verbum, str. 27

biologické příbuznosti. Důležité je prostředí funkční rodiny a rodiče, i když jen v zastoupení.

Zdeněk Matějček o náhradních rodičích říká: *„Ti, kteří to dokážou, jsou vzácní lidé - je třeba si jich vážit. Dítě, byť jakkoliv opuštěné a třeba nevelkého nadání a nevábného zjevu, má právo takové vzácné lidi do své blízkosti získat. Přitom ta „vzácnost“ se neměří inteligencí, ani bohatstvím, ba ani jen „dobrým srdcem“ - je k tomu třeba ještě víc, co ani v psychologických testech nedokážeme zachytit.“*⁸⁵

⁸⁵ Matějček, Z., *Naděje není v kouzlech*, Praha 1999, Portál, str. 134

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BECHYŇOVÁ Věra, KONVIČKOVÁ Marta, Sanace rodiny, sociální práce s dysfunkčními rodinami, Praha 2011, Portál. ISBN 978-80-262-0031-4
- BUBLEOVÁ Věduna, a kol., Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny, [virtuální knihovna] 2002 Praha, Středisko náhradní rodinné péče. [cit. 2016-03-31] dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/125/>
- GABRIEL Zbyněk, NOVÁK Tomáš, Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, Praha 2008, Grada. ISBN 978-80-247-1788-3
- DUNOVSKÝ Jiří, Sociální pediatrie: vybrané kapitoly, Praha 1999, Grada. ISBN 80-7169-254-9
- HELUS Zdeněk, Sociální psychologie pro pedagogy, Praha, 2007, Grada. ISBN 978-80-247-1168-3
- HENDL Jan, Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace, Praha 2005, Portál. ISBN 80-7367-040-2
- HORSKÝ Jan, SELIGOVÁ Markéta, Rodina našich předků, Praha 1997, NLN. ISBN 80-7106-195-6
- JANDOUREK Jan, ELBLOVÁ Markéta, Zdeněk Matějček Naděje není v kouzlech, Praha 1999, Portál. ISBN 80-7178-350-1
- JANOŠKO Pavol, NESLUŠANOVÁ Silvia, Škola s inkluzívnou klímou, Ružomberok 2014, Verbum. ISBN 978-80-561-0193-3
- MACELA Miloslav, PEMOVÁ Terezie, PTÁČEK Radek, Hlas dítěte v náhradní péči a jak mu naslouchat, [virtuální knihovna] 2015 Praha, Národní institut pro děti a rodinu z.s. [cit. 2016-03-31] dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/151/> . ISBN 978-80-87066-05-8
- MATĚJČEK Zdeněk, Rodiče a děti, Praha 1986, Avicenum.
- MATĚJČEK Zdeněk, Výbor z díla, Praha 2005, Karolinum. ISBN 80-246-1056-6
- MATĚJČEK Zdeněk, Co, kdy a jak ve výchově dětí, Praha 2007, Portál. ISBN 978-80-7367-325-3
- MATĚJČEK Zdeněk, DYTRYCH Zdeněk, Radosti a strasti prarodičů, aneb když máte vnoučata, Praha 1997, Grada. ISBN 80-7169-455-X

MATĚJČEK Zdeněk, DYTRYCH Zdeněk, Nevlastní rodiče a nevlastní děti, Praha 1999, Grada. ISBN 80-7169-897-0

MATĚJČEK Zdeněk a kol., Náhradní rodinná péče, Praha 1999, Portál. ISBN 80-7178-304-8

MATĚJČEK Zdeněk a kol., Osvojení a pěstounská péče, Praha 2002, Portál. ISBN 80-7178-637-3

MATĚJČEK Zdeněk, POKORNÁ Marie, KARGER Petr, Rodičům na nejhezčí cestu, Praha 2004, H H Vyšehradská. ISBN 80-7319-023-0

MATOUŠEK Oldřich, Rodina jako instituce a vztahová síť, Praha 1993, Sociologické nakladatelství. ISBN 80-901424-7-8

MATOUŠEK Oldřich, PAZLAROVÁ Hana, Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče, Praha 2010, Portál. ISBN 978-80-7367-739-8

MOŽNÝ Ivo, Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života, Praha 2002, Portál. ISBN 80-7178-624-1

PREKOP Jirina, Jen v lásce přežijeme, Praha 2014, Portál. ISBN 978-80-262-0589-0

REICHEL Jiří, Kapitoly metodologie sociálních výzkumů, Praha 2009, Grada. ISBN 978-80-247-3006-6

SAYERSOVÁ Janet, Matky psychoanalýzy, Praha 1999, Triton. 1. vydání z anglického originálu *Mothering Psychoanalysis*, přeložila Lenka Smetanová. ISBN 80-7254-35-1

SOBOTKOVÁ Irena, OČENÁŠKOVÁ Veronika, Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy versus zkušenosti, Olomouc 2014, Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3821-4

SMOLÍKOVÁ Veronika, Tradice pěstounské péče v českých zemích, Ostrava 2014, KEY Publishing. ISBN 978-80-741-8218-1

ŠKOVIERA Albín, Dilemata náhradní výchovy, Praha 2007, Portál. ISBN 978-80-7367-318-5

TRIALOG- Poradenské centrum, Sborník z XV. Celostátního semináře „Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů“ [virtuální knihovna], 2015 Brno, Trialog - Poradenské centrum. [cit. 2016-03-3], dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/cz/publikace/171/>

VÁGNEROVÁ Marie, Vývojová psychologie I., Dětství a dospívání, Praha 2005, Karolinum. ISBN 80-246-0956-8

VANÍČKOVÁ Eva, Deklarace práv dítěte, Informační centrum vlády, 10.11.2009, [online], [cit. 2016-03-31] dostupné z: <http://www.icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/>

VAVŘÍK Michal, Vybrané sociologické problémy, Brno 2010, IMS.

ZEZULOVÁ Dagmar, Pěstounská péče a adopce, Praha 2012, Portál. ISBN 978-80-262-0065-9

Zákon č. 105/1863 ř. z., o právu domovském

Zákon č. 187 ABGD

Zákon č. 256/1921 o ochraně dětí

Zákon č. 69/1952 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských

Zákon č. 94/1964 o rodině

Zákon č. 50/1973 o pěstounské péči

Zákon č. 2/1993 Listina základních práv a svobod

Zákon č. 117/1995 o státní sociální podpoře

Zákon č. 359/1999 o sociálně právní ochraně dítěte

Zákon č. 98/2012 Občanský zákoník

Dům na půli cesty, [cit. 2016-03-10] dostupné z: <http://www.dumnapulicesty.cz>

Děti patří domů, [cit. 2016-03-10] dostupné z: <http://www.detipatridomu.cz>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ABGB	Všeobecný zákoník občanský Allgemeines Burgerliches Gestz-buch
ADHD	Attention deficit hyperaktivity disorder
ČSR	Československá republika
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dítěte
Sb.	Sbírka zákonů
SVP	Středisko výchovné péče

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI. : Vzor informovaného souhlasu respondenta

Příloha PII. : Vzor rozhovoru a práce s textem

PŘÍLOHA P II:

Respondent 4. Rodič-otec: 1.-41.

1. Jestli si pamatujete, v kolika letech přišel do rodiny a proč?
2. Pamatuju, protože mu zemřela máma a tátu neměl uvedeného
3. v rodném listu.
4. Pamatuješ si na jeho první den u vás?
5. U nás? Ne.
6. A pamatuješ si na pocity? Třeba když jste se rozhodovali,
7. že si ho vezmete do rodiny?
8. Povinnost.
9. Jak spolu kluci vychází?
10. Já myslím, že dobře, v pohodě. Vzali ho mezi sebe.
11. Podle tvého, dělají mezi sebou rozdíly? Bratr? Bratranec?
12. Já myslím, že ne, že jsou si rovni.
13. Mívají mezi sebou nějaké konflikty?
14. Takový obyčejný, takový co jsou mezi klukama normálně, nic
15. zvláštního...
16. A jak se mezi sebou navzájem berou?
17. No, já si myslím, že k ~~Rádě~~ se chová jako kamarád a k
18. ~~Tomu~~ víc vzhlíží, jako k autoritě.
19. Reakce vašeho okolí, myslím tím třeba spolupracovníky,
20. přátele?
21. No, z práce o tom vědí kolegové, no.
22. A co na to říkali?
23. Jenom se začátku se ptali, co se stalo a proč si ho bereme
24. k sobě a od té doby se už neptají, berou to tak, že k nám patří
25. do rodiny.
26. A jakej ty k němu máš vztah? Cit?
27. Tak, pořád je to synovec, není to syn. K synům mám trošku jinej
28. vztah.
29. Komu si myslíš, že se svěří, když má nějaký problém, nebo
30. trápení?
31. Jestli se někomu svěří, tak je to manželka.
32. Chtěl byste mít ještě nějaké děti?
33. Ne.
34. Byl byste ochoten po téhle zkušenosti ještě někdy přijmout,

I. MOTIVACE PRO PŘIJETÍ / 9. TROUŠNOST

II. UKAŽOVANÉ VZTAHY MEZI DĚTMI / 10. I. POUKODĚ
↓ VERBA
BIOLOGICKÁ TŘEBUŠNOST 10. VZTAH MŮ
11. ROZDÍLY ME
12. NEJSEM SI ROVNII. UKAŽOVANÉ VZTAHY MEZI DĚTMI / 14. KAMARÁD
18. AUTORITAZIII. ADAPTACE / 24. MŮDÍ
25. DO RODINYII. ADAPTACE V RODINĚ 24. NEJEN TO SYU
27-28. K SYNOVĚ
II. VZTAH Z TRÁPEŇOU TRÁPEŇOU A VNEŠ VZTAH

I. MOTIVACE DALŠÍHO PŘIJETÍ / 33. DALŠÍ DĚTI NE

35. **vychovávat nějaké další dítě?**
36. Cizí ne, ale kdyby to bylo v rodině a bylo by to potřeba, tak jo.
37. **A jak pěstoun pro cizí dítě?**
38. Ne, to ne.
39. **Nelítujete toho rozhodnutí někdy, že jste si ho vzali?**
40. Ne, nelituju. To bylo potřeba. Né, to nelituju, to bych
41. udělal zas. Jednoduchý to nebylo, ale i tak toho nelituju.

I. MOTIVACE DĚS/40 PĚST
1. POUKROST
35. NE
36. CIZÍ NE
36. KDI BY BYLO POTŘEBA
37. ZTR
38. NE